

Cealkámušlávdegoddi / Resolusjonskomiteen:

Lávdegottis leamašan / I komiteen satt :

Aina Madelen Nordsletta Aslaksen (leder) Beaska Niillas, Elle Risten Appfjell Eira, Peder Ingar Hansen Buljo ja Kristin Sara

Bohte 33 Cealkámušárvalusa ja lávdegoddi lea geahččalan heivehit, dárkkistit, ovttastit, juohkit ja evttohit mo viidásut meannudit. Lávdegoddi ii leat dárkkistan giela /

Det ble levert 33 forslag til resolusjoner. Komiteen har forsøkt å tilpasse, kontrollere, dele opp og slå sammen samt foreslå videre behandling. Komiteen har videre ikke hatt kapasitet til korrekturlesing.

Nr	R-nr	Resolusjon / forslagsstiller	Anbefalt innstilling
2	R21	Nannet sámi gelbbolašvuoda ja dutkama – Maren, GSS	Resolusjon
3	R27	Nuoraidkonferánsa / Oktasaš Sápmi – Elle Rávdná, GSS	Resolusjon
4	R28	Cegget luohteinstituhtta – Mihkkal, GSS	Resolusjon
5	R22	Nanu ásahusat dahket nanu servodagaid – Elle Mári, GSS	Resolusjon
6	R9 + R11	Fjordfiske og sjøsamiske rettigheter – Elen Ragnhild, PSS	Tekstdel resolusjon. Punkter til landsstyret
7	R11	Tørrfisk og beredskap – Marit Myrvoll	Resolusjon
8	R19	Tiden er overmoden – Tor Bjørnar, ÁSS	Se nr 6
9	R24	Deanu sámeskuvla på statsbudsjettet – Káre Elle, DSS	Resolusjon
10	R14	Nasjonalt samisk senter om fornorskning – Vidar Andersen, RSS	Forslag ikke behandle. Denne ble lagt inn til sak 10 og blir en del av den saken.
11	R13	Framtidas NSR – Vidar Andersen, RSS	Resolusjon, men bør endres litt, se rød tekst og strykningsforslag
12	R7/R6	Nuorat ja mánát sámiservviiguin (Frifond) – Elle Márget	Til landsstyret
13	R6	Ansvarlighet fra mediehus og lokalpolitikere – Elle Márget	Resolusjon

14	R12	Eierskap til forskningsdata – Hilde, RSS	Til landsstyret
15	R2	Samisk laksefiskekultur – Finn-Arne, DGSS	Tekst resolusjon, punkter til LS
16	R25	Kommune- og fylkestingsvalg – Ragnhild Nystad, KSS	Til landsstyret
17	R26	Valgordning og mandatfordeling – Ragnhild Nystad, KSS	Til landsstyret
18	R16	Grenseoverskridende samisk kapasitet i sikkerhetspolitikken – Martin Rimpi, IBSS	Resolusjon
19	R17	Overvåking av gruve- og letevirksomhet – Martin Rimpi, IBSS	Til landsstyret
20	R29	Samene som urfolk må ikke sammenblandes – Lásse-Ivvár Erke, IBSS	Resolusjon
21	R18	Samisk fagkompetanse i arealsaker – Peder Ingar, IBSS	Resolusjon
22	R30	Flytting og opparbeidede bruksrettigheter – Tor Gunnar, OSS	Til landsstyret
23	R32	Forsvarlig bruk og regulering av KI – UI Juhán, RSS	Resolusjon
24	R34	Vindkraft og naturgrunnlag – Per Inge Østmoen, OSS	Til landsstyret
25	R36	Grunnlovsfest retten til selvbestemmelse – Dan-Jonas	Resolusjon
26	R35	Areal, båatsoe og reell forsoning – Mattis Danielsen	Resolusjon
27	R1	Samisk språkkompetanse som bachelorekvivalent – Iris, DGSS	Resolusjon
28	R4	Loktet luod̥i ja máinnastan – Storm	Resolusjon
29	R5	Samiske stedsnavn og dialekt – Therese	Resolusjon
30	R8	Sámegiellat fertejit vuoruhuvvot – Therese / NSR-N	Resolusjon
31	R3	Sørsamisk framtid krever handling nå – Guevteli m.fl.	R3 Resolusjon R15 til LS
32	R15	Håndheving av etiske retningslinjer for samisk helseforskning og bekjempelse av strukturell rasisme	Til landsstyret
32	R37	Energiforvaltningsplan – Tråanten Dajven Saemien Siebrie	Resolusjon

1	R10	Nasjonalt kompetansesenter for fornorskingspolitikk – Terje, USS	Forkastes
---	-----	---	-----------

1 Terje USS R10

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Er i motstrid til Sak 10, foreslås forkastet. Dat manná Ášši 10 vuostá ja árvaluvvo hilgojuvvot.

Nasjonalt kompetansesenter for fornorskingspolitikk og urett

Fornorskingspolitikken har hatt og har fortsatt alvorlige konsekvenser for samisk språk, kultur, identitet og lokalsamfunn. Konsekvensene varierer mellom ulike samiske områder og språkgrupper, og kunnskapen om fornorskingen må derfor utvikles og forvaltes med utgangspunkt i de lokalsamfunnene og institusjonene som bærer historien.

NSR mener at et nasjonalt kompetansesenter for fornorskingspolitikk og urett må bygges på samisk selvbestemmelse, reell samisk innflytelse og en desentralisert modell til beste for de ulike samiske lokalsamfunn. Nasjonal koordinering må kombineres med sterke faglige og regionale knutepunkt i områdene der de berørte språkene, kulturene og lokalsamfunnene finnes.

Kompetanse, ansvar og ressurser må i størst mulig grad bygges opp gjennom eksisterende samiske institusjoner, fagmiljøer og språksentre. Det skal ikke etableres parallelle strukturer som svekker eller erstatter kompetanse og infrastruktur som allerede finnes.

NSR ber om at den samiske delen av det nasjonale kompetansesenteret får sitt faglige tyngdepunkt ved Sámi allaskuvla / Samisk høgskole, i samarbeid med øvrige relevante samiske institusjoner, forsknings- og kunnskapsmiljøer.

Kompetansesenterets arbeid må omfatte dokumentasjon, forskning, kunnskapsformidling, språkrevitalisering og forsoningsarbeid. Arbeidet må samtidig være nært knyttet til de samiske lokalsamfunnene som bærer historien, språkene og kulturene.

Samisk selvbestemmelse og lokal forankring

NSR mener at organiseringen av kompetansesenteret må bygge på samisk selvbestemmelse og reell samisk innflytelse.

Samiske institusjoner og lokalsamfunn skal være premissgivere når det gjelder:

- hvilke erfaringer som skal dokumenteres,
- hvilke kunnskapsbehov som skal prioriteres,
- hvordan kunnskapen skal forvaltes,
- hvordan kunnskapen skal formidles,
- og hvordan kunnskapen skal følges opp i det videre forsoningsarbeidet.

Det må tas særlig hensyn til de lokale og regionale forskjellene innenfor det samiske området. Fornorskingspolitikken har hatt ulike uttrykk og konsekvenser for ulike språkgrupper og geografiske områder. Kompetansen må derfor være tilgjengelig der historien har utspilt seg, og arbeidet må være forankret i levende samiske lokalsamfunn.

Kvener/norskfinner og skogfinner

NSR mener at prinsippene om reell medvirkning og selvbestemmelse også må legges til grunn for arbeidet med kvener/norskfinner og skogfinner.

Organisering, lokalisering og faglig innretning må utvikles i tett dialog med de berørte miljøene og deres institusjoner. De ulike gruppenes egne erfaringer, kunnskapsbehov og institusjonelle kompetanse må være en sentral del av arbeidet.

Nasjonal koordinering

Dersom det etableres et nasjonalt koordinerende organ, bør dette primært ha en støtte-, samordnings- og oversiktsfunksjon.

Den strategiske beslutningsmyndigheten og den faglige utviklingen må ikke sentraliseres på bekostning av de samiske og nasjonale minoritetsmiljøenes egne institusjoner og fagmiljøer.

Erfaringer fra blant annet urfolksstyrte modeller for sannhets- og forsoningsarbeid internasjonalt bør inngå i det videre arbeidet. Et grunnleggende prinsipp må være at de som bærer historien, også skal ha reell innflytelse over hvordan historien dokumenteres, forskes på, formidles og følges opp.

NSR ser betydning av ulike regionale knutepunkt og ber om at Isak Saba språksenter etableres som regionalt samisk språksenter for Øst-Finnmark, med et særskilt ansvar for sjøsamisk språk og kultur.

Det regionale ansvaret bør blant annet omfatte:

- koordinering av regionale tiltak for samisk språkrevitalisering,

- støtte til kommunenes arbeid med samiske språkplaner og språktiltak, - utvikling og formidling av samiske språkressurser,
- kompetansebygging blant ansatte og språkbrukere,
- tiltak for barn og unge og utvikling av samiskspråklige arenaer,
- dokumentasjon og synliggjøring av lokale og regionale språkressurser, - samarbeid mellom kommuner, barnehager, skoler, kulturinstitusjoner og øvrige samiske institusjoner,
- utvikling av kunnskap om hvordan fornuksingspolitikken har påvirket samisk språk, kultur og språkoverføring i regionen.

Det regionale ansvaret må følges av tilstrekkelige, langsiktige og forutsigbare økonomiske ressurser. Ansvar, myndighet og oppgaver må følges av nødvendig finansiering.

NSR ber derfor om:

1. at det etableres et nasjonalt kompetansesenter for fornuksingspolitikk og urett etter en desentralisert modell, med nasjonal koordinering og sterke regionale faglige knutepunkt;
2. at den samiske delen av kompetansesenteret får sitt faglige tyngdepunkt ved Sámi allaskuvla / Samisk høgskole, i samarbeid med relevante samiske institusjoner og fagmiljøer;
3. at Isak Saba språksenter etableres som regionalt samisk språksenter for Øst-Finnmark, med ansvar for sjøsamisk språk og kultur;
4. at det regionale ansvaret følges av langsiktige, forutsigbare og tilstrekkelige økonomiske ressurser;
5. at samiske institusjoner og lokalsamfunn sikres reell innflytelse og medbestemmelse over dokumentasjon, forskning, kunnskapsforvaltning, formidling og videre forsoningsarbeid;
6. at det ikke etableres parallelle strukturer som svekker eller erstatter eksisterende samisk kompetanse, institusjoner og fagmiljøer;
7. at tilsvarende prinsipper om selvbestemmelse og reell medvirkning legges til grunn for arbeidet med kvener/norskfinner og skogfinner;
8. at erfaringer fra urfolksstyrte modeller for sannhets- og forsoningsarbeid internasjonalt inngår i det videre arbeidet;
9. at et eventuelt nasjonalt koordinerende organ får en primært støttende og samordnende funksjon, uten at strategisk beslutningsmyndighet og faglig utvikling sentraliseres;
10. at modellen for et distribuert nasjonalt kompetansesenter utredes videre i samarbeid med Sametinget, Sámi allaskuvla / Samisk høgskole, eksisterende samiske institusjoner, språksentrene og berørte lokalsamfunn.

2 Maren GSS R21

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon, Rievdadusárvalus merkejuvvon alihin / endringsforslag i blått.

Nannet sámi gelbbolašvuoda ja dutkama

Sámi servodagas leat stuora gelbbolašvuodadárbbut. Stuora servodatrievdadusat, teknologijjaovdáneapmi, dálkkádatrievdamat ja sisabáhkemat min eatnamin ja čáziin hástalit min. Vai galgat sáhttit dustet otná áiggi hástalusaid fertet mii hukset gelbbolašvuoda Sámis mii lea vuodđuduvvon iežamet árbemáhtus, máilmmioainnus, árvovuoduin ja gelbbolašvuodas.

Dutkan ja alitoahppu bidjá vuodu servodatovdáneapmái, hálddašeapmái ja politihkalaš mearrádusaide. Jus diehtovuodus ii leat sámi perspektiiva, addá dat boasttu vuodu mearrádusaide. Sámi servodatovdáneapmái gáibiduvvo buorre sámi máhttovuodđu. Sámi Allaskuvla lea áidna [eamiálbmot](#) alitoahppoinstitušuvdna gos oahpahus-, dutkan- ja hálldahusgiella lea sámegiella. Sámi Allaskuvla lea geađgejuolgi sámi oahpahus- ja dutkanovdáneamis. Jus Sámi Allaskuvla galgá sáhttit vástidit iežas mandáhtii – sámi alitoahppoinstitušuvdnan miehta Sámi, ja seammás vástidit sámi servodaga gelbbolašvuoda- ja dutkandárbbuide, ferte ásahus nannejuvvot.

NSR 49. riikačoahkkin gáibida ahte Davviriikkalaš eiseválddit váldet duohta ovddasvástadusa nannet Sámi gelbbolašvuodaovdáneami ja dutkama, ja ahte sihkkarastet Sámi Allaskuvlii buoret ja bistevaš ekonomalaš rámmaid ja duohta ovdánahttinvejolašvuodaid.

Ja ahte Sámediggi lea mielde lokteme Sámi Allaskuvlla ovdanáhttindárbbuid.

Sámi Allaskuvlii ferte maid sihkkarastit sámi stivrejumi ja jođiheami. Fágalaš- ja strategalaš ovdáneapmi ferte leat sámi álbmoga iežas eavttuid ja vuoruhemiid mielde. Sámi Allaskuvlii galgá addot vejolašvuolta ovttasbargat ja doaibmat miehtá Sámi. Ruhtadeapmi sámi jođihuvvon dutkamii ferte lassánit. Ja mearrádusat sámi guovlluin galget vuodđuduvvot sámi árbevirolaš máhtus.

Norgga eiseválddit fertejit maddái ovttas Sámedikkiin, sámi alitoahppoinstitušuvnnaiguin ja muđui servodagain bargat duohta rekrutterendoaimmaiguin vai servodagas lea dárbbalaš gelbbolašvuolta sihkarastit ahte sápmelaččaid vuoigatvuodát ollášuvvet.

3 Elle Rávdná GSS R27

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Geassemánu 15.-18. beivviid lágiiduvvui nuoraidkonferánsa, Gávnnadeapmi 3. Oasseváldit čálle fárrolaga nuoraid julggáštusa, Oktasaš Sápmi, makkár áššit nuoraide leat dehálaččat.

NSR riikkačoahkkin doarju nuoraidgávnnadeami vuordámušaid nannosit sámi ovttasbargui.

NSR riikkačoahkkin oaivvilda ahte vaikko Sámediggi bargá riikarájiid siskkobealde, de lea stuora ovddasvástádus doallat viidát geahčastastaga. Fertet nannet ovttasbarggu, duostilit gávdnat ođđa/buoremus bargovugiid, amas gáidat ja bieđganit. Mis lea vejolašvuolta ja ovddasvástádus hábmiet boahtteáiggi. Eiseválddit fertejit láchčit dili nu ahte sápmelaččaide šaddá álkkit ovttasbargat rájiid rasta Mii háliidit siskkáldas demokratiija ja organiserema iežamet eavttuid vuodul.

NSR riikkačoahkkin doarju Nuoraid deaivvadeami julggáštusa, ja geavahá miehtá-sámi perspektiiva vuodđun min barggus sihke organisašuvnnas ja Sámedikkis.

4 Mihkkal GSS R28

Lávdegotti árvalus: Cealkamuš

Cegget luohteinstituhtta

Luohti lea min sámiid oktasaš kulturárbi ja lea áigi ahte luodis gávdnno ruoktu mii áimmahušša dan min iežamet árbevieruid vuodul.

Sámiid iešmearridanvuoigatvuohta ferte leat eaktun luoddi institušuvnnalaš ruovttu ásaheami oktavuodas. Sámi álbmogis galgá leat ollásit eaiggátvuohta, definerenváldi ja stivrejupmi das movt sámiid iežaset kulturárbi galgá hálddašuvvot, suodjaluvvot ja gaskkustuvvot boahttevaš buolvvaide.

Institušuvnnalaš ruoktu ferte čielggadit vuoigatvuođadilálašvuođaid luđiid hárrái, nu maiddá máksoortnegiid, vuoignaduodjearaldagaid ja suodjaleami kommersiála boasttogeavaheami dahje plagierema vuostá. Dološ persovdnaluđiid hálddašeapmái dárbbášuvvojit ehtalaš njuolggadusat mat doahttalit sámi árbevirolaš rivttiid.

Luoddi ruoktu ii galgga leat dušše museum dahje passiiva arkiiva. Luoddi institušuvnnalaš ruovttu ásaheami oktavuodas fertejit sámi ásahusat ja organisašuvnnat váldojuvvojit mielde bargui, ja daidda galget fálljuvvot resurssat.

Luohteinstituhta/guovddáš ferte boahit sadii nu ahte árbevirolaš luodis lea čielga ruoktu ja hálddašeamii.

Dat ferte leat sadii gosa ruhta mii boahá árbevirolaš luodis sáhtá mannat ja viidasit ruhtadit luoddi viidasat eallima.

Luohti lea iežas giela ja luohteinstituhta ferte leahkit báiki gos lea vejolaš oahppat juogat, nu ahte dat árgábeaivveluohti sáhtá ain eallit viidasit ja leabat fas seamma dillái go lea leamaš ovdal.

Luohti lea min olles álbmoga árbi masa lea áigi ráhkadit ruovttu gosa dat sáhtá máhccat ja luodit viimmat sáhtet beassat eret dáčča institušuvnnain - amas dáččaluvvot.

5 Elle Mári GSS R22

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Nanu ásahusat dahket nanu servodagaid

NSR 49. riikačoahkkii deattuha man dehálaš dat lea ahte eiseváldit váldet čielga ovddasvástádusa sihkkarastin dihtii nanu, stabiila ja einnostahtti rámmaid sámi kulturásahusaide, go Duohtavuodá- ja seanadankommišuvnna raporta galgá čuovvuluvvot.

Soabadeapmi gáibida nanu ásahusaid.

Duohtavuodá- ja seanadankommišuvnna raportta čuovvuleapmi dahká dán ovddasvástádusa vel čielgaseabbon. Soabadeapmi ii sáhte ráddjejuvvot dušše sániide, šállošeapmái ja ovttaskas doaibmabijuide. Duohta soabadeapmi gáibida guhkes áiggi ja konkrehta daguid. Danne ferte sámi kulturásahusaide nannen leat guovddážiis raportta čuovvuleamis.

Barggu bokte leat sámi ásahusat mielde njulgemin daid vahágiid maid stáhta historjjálaččat lea dagahan, ja mat ain dáhphuvvet. Ja leat mielde sihkkarastimin ahte boahktevaš buolvvat besset oaidnit, gullat ja oahppat iežaset giela, iežaset kultuvrra, iežaset máhtu ja iežaset mitalusaid.

Seammás ferte stuoraservodat váldit ovddasvástádusa háhkat máhtu sámi historjjá, kultuvrra ja servodaga birra. Dán ovddasvástádusa ii sáhte duvdit dušše sámi ásausaide. Goitge leat dát ásausat mat dál dávjá dahket dan viiddis barggu ovddidit, seailuhit ja juogadit dan máhtu mii váilu stuoraservodagas ja almmolaš struktuvrrain. Sámi ásausat leat maid oassin servodaga gearggusvuodas.

Nanu sámi kulturásahusat leat maid oassin gearggusvuodáperspektiivvas. Dakkár áiggis go dál, goas leat ollu geopolitihkalaš ráfehivuođat ja eahpesihkarvuodát, ferte gearggusvuodta ipmirduvvot leat eambo go dušše militeara ja fysalaš dorvvolašvuodta. Servodaga ceavzilvuodta lea maiddáigi giella, kultuvra, identitehta, máhttu, luohhtámuš ja nanu searvevuodta.

Gearggusvuodáperspektiivvas fertejit sámi ásausat ipmirduvvot ollu viidábut go dušše kulturaktevran. Sámi ásausat leat dehálaš oassin sámi guovlluid servodatstruktuvrras. Mánnga jagi barggu bokte leat ásausat huksen nanu fierpmádagaidda báikkálaččat, regionálalaččat, nátionálalaččat ja riikarájaid rastá. Ásausat dovdet báikegottiid, olbmuid, giellaid ja kultuvrralaš ja sosiála struktuvrraid.

Dát fierpmádaga leat resurssat maid ii sáhte johtilit hukset jus heahtedilli čuožžila. Dat ovddastit luohhtevašvuodda, báikkálaš máhtu, gulahallanarenaid ja ovttasbargonávccaid, árvvuid mat leat mearrideaddjin dasa movt servodat nagoda hálddašit roasuid ja rievdadusaid.

Sámi ásausaidda geahnohuhttin ii danne váikkut dušše kultureallimii. Dat mearkaša maid ahte massit gelbbolašvuodda, máhtu, fierpmádaga ja báikkálaš infrastruktuvrra, maid sámít leat buolvvaid čađa huksen.

Jus sámi kulturásahusat galget sáhttit ollašuhttit iežaset viiddis servodatdoaimma, de fertejit sis leat ekonomalaš rámmat mat addet vejolašvuodda guhkesáiggi plánemii, fágalaš ovdáneapmái ja stabiila bargosajiide. Sámi kulturásahusaide ferte sihkkarastit guhkesáiggi, einnostahtti ja dohkálaš almmolaš ruhtadeami. Nanu ásausat dahket nanu servodagaidda.

6 Elen Ragnhild PSS R9 + R19 Tor Bjørnar ÁSS

Omforent forslag mellom forslagsstillere.

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag:

Tekstdelen som resolusjon og punktlista som innspill til arbeid og prosesser NSR er mer på

Tiden er overmoden

NSRs landsmøte uttalte allerede i 1969:

«Landsmøtet krever at Fiskeridepartementet snarest tar skritt i retning av fredning av Porsangerfjorden mot fiske med snurpere og trål. Det drives en årviss ruining av fiskeforekomstene i denne fjorden i likhet med flere av Finnmarksfjordene, og det økonomiske grunnlag for det lokale fjordfiske er sterkt redusert. Dette fjordfiske er en nødvendig supplering til jordbruket i dette distrikt, og derfor av avgjørende betydning for bosettingen i området.»

I 2026 er mange av de samme utfordringene fortsatt aktuelle. Presset på fjordfiskeressursene er stort. Samtidig har fjordfiskerne færre muligheter til å praktisere det tradisjonelle fisket. Dette har konsekvenser for bosetting, språk, kultur og næringsutvikling i sjøsamiske områder.

Tradisjonelt fjordfiske er mer enn en næring. Det er en del av sjøsamisk kultur, kunnskap og levemåte. Fisket har historisk vært kombinert med andre næringer. Skal sjøsamiske fjordsamfunn fortsatt være levende samfunn, må det også være mulig å høste av og leve av ressursene i områdene.

Finnmarkskommisjonens arbeid i Tanafjorden viser hvor viktig det er å få avklart og anerkjent lokale og kollektive fiskerettigheter som bygger på langvarig bruk. Der det gjennom langvarig bruk er opparbeidet kollektive rettigheter, må disse anerkjennes og få reell betydning i forvaltningen.

Kystfiskeutvalget for Finnmark ble oppnevnt for å utrede retten til fiske i havet utenfor Finnmark, særlig med tanke på sjøsamiske rettigheter. Kystfiskeutvalgets arbeid viste behovet for å anerkjenne og lovfeste rettigheter til fiske som bygger på historisk bruk og sjøsamisk kultur. Utvalget foreslo et sterkere lovvern for lokale og historisk forankrede fiskerettigheter i fjordene og langs kysten.

Fiske er en svært sentral del av sjøsamisk kultur, og det å sikre lokalfolkets rettigheter til fiske er også vern av samisk kultur. Samtidig må ressursene forvaltes slik at bestandene sikres for framtiden.

Sjøsamisk fiske er ikke bare en næring, men også en rettighet hvor denne kulturen er beskyttet av både nasjonale og internasjonale lover og konvensjoner Norge har sluttet seg til. Rettigheter som bygger på historisk bruk og urfolksrett må derfor sikres og følges opp.

NSR mener at sjøsamenes rettigheter i fjordene og på kysten må utredes i alle samiske områder, også utenfor Finnmark.

Norge har nå en mulighet til å stanse ranet av ressursene fra distriktene og legge om fiskeripolitikken både kystnært og i fjordene her i landet.

Tiden er overmoden for en fiskeripolitikk som sikrer at ressursene i fjordene og langs kysten også kommer lokalsamfunnene til gode.

Sendes til Landsstyret for oppfølging:

NSR vil arbeide for:

- å sikre og lovfeste sjøsamiske fiskerettigheter. Rettighetene må bygge på historisk bruk og urfolksrettigheter,
- å få utredet og avklart lokale og kollektive fiskerettigheter også i andre sjøsamiske områder,
- å sikre et levedyktig fjordfiske og levende fjordsamfunn. Kvoteene må gi fjordfiskerne et reelt inntektsgrunnlag. Det må også være mulig å kombinere fiske med andre næringer, slik det historisk har vært gjort i sjøsamiske samfunn,
- å sikre sjøsamisk medbestemmelse og kulturutøvelse i forvaltningen av fiskeressursene,
- å sikre muligheten for tradisjonelt sjølaksefiske og arbeide for at rettigheter knyttet til slikt fiske blir anerkjent og ivaretatt,
- lokale fiskere må kunne fiske og utnytte pukkellaks som ressurs,
- å sikre lokale og fastboendes mulighet til å høste av kongekrabberessursen, innenfor en bærekraftig forvaltning,
- å beskytte ressursgrunnlaget i fjordene. Fjordene må få et sterkere vern mot inngrep. Forvaltningen må ivareta fiskebestandene, havets tålegrenser og viktige gyte-, oppvekst- og beiteområder,
- å sikre at samisk tradisjonskunnskap og lokal fiskerkunnskap får en reell plass i forvaltningen av fjord- og kystressursene,
- og å følge opp relevante anbefalinger fra Sannhets- og forsoningskommisjonen.

7 Marit Myrvoll RSS R11

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon, liten tekstendring i blått

Tørrfisk og beredskap

Tørrfisk har vært dokumentert produsert i sjøsamiske bosettingsområder iallfall siden tidlig middelalder. Da tørrfisk etter hvert ble en viktig eksportartikkel, deltok også sjøsamiske fiskere i denne handelen. Hjemmeproduksjon av tørrfisk i de sjøsamiske bosettingsområdene har vært en tradisjon fra de eldste tider av.

I Norge er det i dag et stort fokus på egenberedskap i befolkningen i form av matvarelager på grunn av en urolig geopolitisk situasjon. Tørrfisken egner seg godt til slik beredskapsmat. Tørrfisk er produsert og kan lagres tørt og kjølig i romtemperatur over svært lang tid uten mekanisk kjøling eller ved strømbrudd. I produksjonsprosessen lufttørkes den uten salt, og det lave vanninnholdet hemmer bakterievekst. Nettopp derfor ble tørrfisk en av Norges viktigste eksportvarer i middelalderen – og fraktes over store avstander.

Fordi tørrfisk er så lagringsdyktig, egner den seg særlig godt som beredskapsmat i urolige tider. I dag er ikke tørrfisk satt som noen aktiv beredskapsføde, selv om den er særlig godt egnet som selvforsyningsressurs i krisetider.

[NSR krever at tørrfisk](#) bør komme på lista over egnet beredskapsmat.!

8 Tor Bjørnar ÁSS R19

Omforent forslag med PSS R9

9 Káre Elle Partapuoli DSS R24

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Deanu sámeskuvla inn som fast post på statsbudsjettet.

Deanu sámeskuvla er en samiskspråklig grunnskole fra 1.-10.trinn, som er lokalisert i Deatnu/Tana, i Øst-Finnmark. Deanu sámeskuvla er den eneste samiskskolen i Øst-Finnmark. Skolen har nordsamisk som hovedmål, og tilbyr opplæringen i samisk førstespråk, har samisk som undervisnings- og arbeidsspråk. Gjennom flere tiår har skolen bygget opp et helhetlig samiskspråklig miljø basert på sterke språkmodeller og bevisst språkmetodikk. Skolen har dermed en funksjon som går langt utover det å være en ordinær kommunal grunnskole.

Øst-Finnmark har sin egen historie og sine egne utfordringer etter den bevisste nasjonale fornorskningspolitikken. Situasjonen i Øst-Finnmark kan ikke uten videre sammenlignes med situasjonen i deler av Vest-Finnmark, hvor samisk språk i større grad har hatt sterkere institusjonell og samfunnsmessig forankring. I denne sammenheng har Deanu sámeskuvla en helt særegen betydning, som en grunnstein for samisk språkrevitalisering i Øst-Finnmark. Det handler om å erkjenne at staten har et særlig ansvar for å reparere konsekvensene av en fornorskningsspolitikk staten selv førte.

Deanu sámeskuvla må derfor løftes fra å være et kommunalt ansvar alene til å bli en nasjonal samisk språk- og utdanningsinstitusjon med forutsigbar statlig finansiering.

Vedtak:

1. Deanu sámeskuvla må få en fast og tydelig plass på statsbudsjettet, med statlig finansiering som sikrer skolens langsiktige drift, utvikling og samfunnsoppdrag.
2. Deanu sámeskuvlas særskilte rolle i Øst-Finnmark må anerkjennes nasjonalt. Skolen er en grunnstein i arbeidet med å revitalisere og bevare nordsamisk språk i en region som er sterkt preget av fornorskningens konsekvenser.
3. Deanu sámeskuvla må sikres stabile og forutsigbare rammevilkår uavhengig av skiftende kommunal økonomi og lokalpolitiske prioriteringer. Skolens organisatoriske og økonomiske rammer må ikke kunne svekkes gjennom lokale prosesser. Statlig finansiering må omfatte skolens særlige nasjonale oppgaver, blant annet fjernundervisning, utvikling av sterke samiske språkmodeller, kompetansebygging og arbeid med språkrevitalisering.
4. Deanu sámeskuvla må utvikles som en nasjonal ressurs for samisk opplæring. Erfaringene og kompetansen som er bygget opp ved skolen gjennom flere tiår, må komme flere samiske elever og skoler til gode.

5. NSR sentralt og NSRs representanter på Sametinget må prioritere kravet om statlig finansiering av Deanu sámeskuvla i arbeidet med statsbudsjettet. Kravet må løftes overfor regjeringen, Stortinget og relevante departementer.

Deanu sámeskuvla skal sikres som en selvstendig samiskspråklig skole og nasjonal språk og utdanningsinstitusjon i Øst-Finnmark. Statlig finansiering skal gi skolen stabile, forutsigbare og langsiktige rammevilkår for å ivareta sitt lokale, regionale og nasjonale samfunnsoppdrag.

10 Vidar Andersen RSS R14 og R13

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag:

R14: Forslag ikke behandle. Denne ble lagt inn til sak 10 og blir en del av den saken.

R13: Cealkámuš, med små endringer

R14 Nasjonalt senter om fornorskingspolitikk og urett

Stortinget behandlet 12. 11. 2024 Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport og i forbindelse med behandlingen vedtok Stortinget å be regjeringen om å utrede hvordan et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett kan organiseres.

Senteret skal ha ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid. UiT er bedt om å utrede dette. Senteret skal bidra til et kunnskapsløft i offentlig sektor og sivilsamfunnet om samenes, kvenenes/norskfinnerenes og skogfinnerenes kulturer, språk, samfunnsforhold og rettigheter.

Slik senteret er foreslått organisert, blir det etter vår mening et skritt i feil retning for urfolks og minoriteters mulighet til å styre seg selv. Vi ønsker et eget nasjonalt samisk senter om fornorskingspolitikk og urett, og som blir drevet og styrt av samer. Bare slik kan det garanteres at samer er premissgivere i forhold til senterets aktivitet og innhold.

Både FNs permanente forum for saker som gjelder urfolk, FNs ekspertmekanisme for urfolks rettigheter og FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter har i en felles uttalelse fra 2024 advart mot å etablere strukturer som sammenblander urfolk med andre minoritetsgrupper. Så selv om regjeringen har bedt om ett felles senter, må det veie tungt at flere FN-organer har uttalt seg, samt at internasjonale instrumenter er klar angående selvbestemmelsesretten. FNs urfolkserklæring Art 3 slår fast at «Urfolk har rett til selvbestemmelse. I kraft av denne rett bestemmer de fritt sin politiske stilling og fremmer fritt sin egen økonomiske, sosiale og kulturelle utvikling».

ILO K-169 Art 6 sier at:

*1. Ved anvendelse av bestemmelsene i denne konvensjonen skal regjeringene:
c. etablere virkemidler for full utvikling av disse folks egne institusjoner og initiativer, og, når det er aktuelt, skaffe nødvendige ressurser for dette formålet.*

Art 31 i ILO K-169 uttrykker at *[d]et skal settes i verk informasjonstiltak i alle sektorer av nasjonalsamfunnet, og særlig blant dem som er mest i direkte kontakt med de vedkommende folkene, for å fjerne eventuelle fordommer overfor disse folk. [...]*

Et ytterligere argument for et eget samisk senter er at situasjonen for urfolk og nasjonale minoriteter kun er delvis sammenfallende. Språk og kultur gjelder alle grupper, mens land- og vann-rettigheter kun berører den samiske befolkningen.

Det samiske samfunnet har lang og omfattende erfaring med institusjonsbygging, og det er stor bredde i de samiske institusjonene i dag, både i oppgaver, størrelse og geografisk lokalisering. Å etablere et senter for forsoning, formidling, forskning og dokumentasjon om det samiske samfunn, tilknyttet en ikke-samisk institusjon, vil derfor ikke være ønskelig.

Et nasjonalt samisk kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett kan i mange henseender etableres etter mønster og de erfaringer som ble gjort ved opprettelsen av *Gáldu - Kompetansesenter for urfolks rettigheter* som ble etablert i 2002 som en selvstendig samisk institusjon, med mandat å samle inn, bygge opp, systematisere, vedlikeholde, bearbeide, tilrettelegge og formidle relevant informasjon og dokumentasjon om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt. Senteret kunne også påpeke behovet for forskning på aktuelle områder. Målgruppene var alle som søkte kunnskap om urfolksrettigheter nasjonalt og internasjonalt, som skoler, frivillige organisasjoner, offentlige institusjoner og myndigheter.

11 Vidar Andersen RSS R13

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon men behov for små endringer, se rød tekst og overstrykning

Framtidas NSR

NSR har i snart 60 år vært en kraft i samepolitikken, og dette har gitt resultater i det samiske samfunnet. NSRs sameforeninger har vært sentrale i byggingen av det samiske samfunnet både lokalt, regionalt og sentralt. NSRs valg med å stille lister til sametingsvalg har vist seg å være riktig, og slik har NSR også vært en sentral kraft i byggingen av det samiske demokratiet både på norsk side, og i Sápmi generelt.

NSRs sameforeninger utvikler kontinuerlig det kultur- og rettighetsspolitiske feltet gjennom aktiviteter, engasjement, uttalelser og på andre relevante felt for den enkelte sameforening.

Romssa Sámi Searvi er tilfreds med at **Sametinget foreslår et utvalg for utredning av det samiske demokratiet**. I denne sammenheng pekes det på mangel på kapasitet og reell

mulighet til effektiv deltakelse i samfunnet som en utfordring for samisk åpen og demokratisk deltakelse i politiske beslutningsprosesser.

Dette er prosesser som skjer i samfunnet som stadig er i endring, fra lokalt plan, til internasjonalt plan - og dette utfordrer oss som organisasjon, og videre også andre deler av organisasjonen som er knyttet til Sametingets arbeid.

NSR-medlemmenes kompetanse og erfaring på mange samfunnsområder er svært verdifull for utviklingen av organisasjonen og for det samiske demokratiet. Romssa Sámi Searvi mener at det må settes i gang et arbeid der NSRs medlemmer gjennom sameforeningene blir involvert i en større refleksjon der ulike tema kan bli belyst gjennom åpne samtaler og debatt.

Målet med dette arbeidet er å styrke de kulturpolitiske målsetningene som organisasjonen er engasjert i og bidra til den åpne samtalen. Dette vil styrke engasjementet hos NSRs sameforeninger sammen med hovedorganisasjonen slik at NSR fortsatt skal være en sterk kraft i byggingen av det samiske samfunnet.

Dette arbeidet kan gjøres på mange ulike måter, fysiske møter så vel som digitale arrangement. Podkast og debattforaer i skriftlig form kan også være nyttige.

~~Årsmøtetuttalelse vedtatt på årsmøtet i Romssa Sámi Searvi NSR, 18. februar 2026,~~

12, 13 Elle Márgget Nystad (2 ovdanbuktima) R7 og R6

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag:

R7 Krever sansynligvis vedtektsendring. Oversendes Landsstyret for videre behandling

R6 Cealkamuš / Resolusjon

12 R7 Nuorat ja mánát sámiservviiguin

Juohke jagi NSR Nuorat stivra meannuda ja addá Frifond ruhtadeami sámiservviide NSR'as. Frifond ruhtadeapmi galgá ruhtadit mánáid-ja nuoraidoaimmaid NSR'a sámiservviiguin.

Mii gáibidat ahte juohke sámisearvi NSR'as geat ožžot Frifond ruhtadeami, galget aktiivalaččat rekrutteret mánáid ja nuoraid sin Frifond doaimmaiguin. Sihkarastindihtii buori gulahalláma nuoraidláhtuiguin galgá juohke sámesearvi stivrras nammádit nuoraid oktavuođaolbmgo geas lea váldoovddasvástádus nuoraiddoaimmaide. Dát ruđat leat NSR'a miellahttuide. Danin mii háliidat ahte sámisearvvit bidjet gáibádusa ahte jus sámí mánát ja nuorat háliidit oasálastit min doaimmaiguin, de fertejit sii leamen miellahttut.

Sivva manin mii dan gáibidat lea ahte mis lea ulbmil ahte NSR'a galgá stuorrut ja ahte sámiservviiguin galgá leat boahte áigi. Danin lea dehálaš ahte sámí mánát ja nuorat šaddet miellahttun min organisašuvnnas.

NSR gáibida:

Sámisearvvit fertejit rekrutteret sámí mánáid ja nuoraid organisašuvdnii sin Frifond doaimmaid bokte.

Gáibádus oažžut Frifond ruhtadeami mis: doaimmat leat NSR'a miellahttuide.

Sámesearvvit galget nammádit stivrras ovttá olbmgo oktavuođaolmmožin nuoraide geas galgá leat váldoovddasvástádus sámesearvi nuoraiddoaimmaide.

Unge og barn i sameforeningene

Hvert år behandler vi og gir Frifond midler til sameforeningene i NSR.

Frifondmidlene er for å øke barn-og unge aktiviteter i NSR sine sameforeninger.

Vi krever at hver sameforening som får Frifond midler skal aktivt rekruttere barn og unge i sine Frifond aktiviteter. For å sikre god kontakt med ungdomsmedlemmer skal hver sameforening utnevne én ungdomskontakt i styret som har hovedansvar for ungdomsaktiviteter. Disse midlene er for NSR sine medlemmer. Derfor vil vi at det skal være et krav for at de som ønsker å delta på aktiviteten er at de er medlem i NSR.

Grunnen for kravet er fordi vi ønsker at NSR skal bli større og at sameforeningene får en framtid. Derfor er det viktig at barn og unge blir medlemmer i organisasjonen.

NSR krever:

Sameforeningene må rekruttere samiske barn og unge til organisasjonen via Frifond aktivitetene.

Krav for å få Frifond midler godkjent: aktiviteten er for NSR sine medlemmer.

Sameforeningene skal utnevne én ungdomskontakt i styret som har hovedansvar for ungdomsaktivitet i sameforeningen.

12 R6 NSR krever ansvarlighet fra mediehus og lokalpolitikere i sørsamisk område

NSR Noereh krever at NSR ser og anerkjenner den krevende situasjonen samiske barn og ungdom nå opplever i sørsamisk område. Saken om erstatningsbeitet i Håmmålsfjellet-Sålekinna preger nyhetsbildet i svært stor grad og dette er en sak som preger miljøet i barnehager og skoler. NSR sammen med NSR-N må kreve mer ansvarlighet fra de aktuelle mediehusene som dekker sørsamisk område. Videre må NSR sammen med NSR-N kreve i særlig grad økt ansvarlighet fra lokalpolitikere som har involvert seg i saken. Å debattere saken skal ikke gi den bieffekt at mobbing og splid skal prege miljøet og hverdagen til samiske barn og ungdommer.

NSR gáibida ahte media ja báikkálaš politihkkárat áarjel-sámis váldet ovddasvástádusa NSR Nuorat oaidná sámii mánáid ja nuoraid hástaleaddji dili lullisámis ja mii gáibidat ahte NSR maid dahká dan. Buhtádusguhtunášši Håmmålsfjellet-Sålekinna duoldá ođđasiin ja medias, ja čuohcá mánáidgárde- ja skuvlabirrásii. NSR Nuorat ovttas NSR'an, gáibidat ahte dat mediat mat gokčet lullisámi guovllu váldet eambo ovddasvástádusa čállit ášši geatnegasvuodain. Lassin gáibida NSR Nuorat ovttas NSR'an, earenomážit ahte báikkálaš politihkkárat váldet stuorit ovddasvástádusa suddjet mánáid ja nuoraid dán áššis. Sámi mánát ja nuorat eai galgga dárbbasit vásihit eambo givssideami ja cielaheami danin go ášši digástallo.

14 Hilde RSS R12

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon, redigert av komiteen i samråd med forslagsstiller

Eierskap, styring og tilgang til samiske data

*Samisk data governance av forsknings-, arkiv- og offentlig data
– et helhetlig samisk forvaltnings-, kontroll- og styringssystem.*

Bakgrunn

Data utgjør en strategisk, kulturell og samfunnsmessig ressurs, som bør komme folket til nytte. Det gjelder også hvordan samiske data best nyttiggjøres for samisk nasjonsbygging. Samiskrelaterte data har blitt samlet inn, lagret, analysert og brukt av forskningsinstitusjoner, offentlige myndigheter og arkiver uten at samiske institusjoner eller det samiske folk nødvendigvis har hatt tilstrekkelig innflytelse over disse prosessene.

For å kunne forstå og nyttiggjøre seg av data, trenger man forståelse for dataenes opprinnelse og opphav. Derfor er det viktig at de som har relasjoner og koblinger til dataene, er med på forvaltningen. De forstår dataenes innhold, anvendelsesområde og kan derfor bidra til å bestemme hvordan dataene skal brukes, hvem de kan deles med og for hvilket formål, om dataene er egnet for viderebruk av tredjepart eller åpen tilgjengeliggjøring, lagringsvilkår, og tilgang til dataene. Samiske data bør derfor i større grad forvaltes ut fra det samiske folks rettigheter, interesser og behov, slik at dataene brukes riktig og formålstjenlig.

Digitalisering, kunstig intelligens, stordataanalyser og økende internasjonal deling av forskningsdata, arkivdata og offentlige data forsterker behovet for en helhetlig samisk modell for datastyring. Samiske data omfatter ikke bare personopplysninger, men også språkdata, kulturarv, tradisjonell kunnskap, stedsnavn, slekts- og historiske opplysninger, miljødata, helseopplysninger og annet materiale som har kollektiv betydning for det samiske samfunnet.

Samiske kollektive behov og interesser er på helseforskningsområdet særskilt ivaretatt gjennom de etiske retningslinjene for samisk helseforskning og krav om samisk kollektivt samtykke. Også samisk tradisjonell kunnskap knyttet til genetisk materiale har et særskilt, men avgrenset, rettslig vern. Dessverre er det mangelfullt når det gjelder andre samiske data og deres anvendelse, gjenbruk, viderebruk/deling, lagring og hvordan dette skal forvaltes best fra samisk hold.

Det er derfor nødvendig å etablere *samisk data governance* som et grunnleggende prinsipp for all håndtering av samiske forskningsdata, arkiv- og forvaltningsdata og annen offentlig data relevant for samiske forhold.

Politisk vurdering

På samme måte som naturressurser, kulturarv og tradisjonell kunnskap krever egne styringsmekanismer, må også dataressursene som beskriver og representerer samisk språk, kultur og samfunnsliv forvaltes innenfor et rammeverk som sikrer samisk innflytelse og rettferdig nytte.

Samiske rettigheter knyttet til selvbestemmelse, språk, kultur, tradisjonell kunnskap og deltakelse i beslutninger er forankret i norsk rett og i Norges folkerettslige forpliktelser. Den samme rettighetsbaserte tilnærmingen må også få betydning når disse verdiene og kunnskapene finnes i digital form.

I det 21. århundret er data i økende grad en del av kunnskaps-, språk- og kulturgrunnlaget for samisk selvbestemmelse. *Samisk data governance* bør derfor forstås som en digital videreutvikling av prinsippene som blant annet følger av Grunnloven §108, Sameloven, ILO K-169 og UNDRIP (FNs urfolkserklæring fra 2007).

Samisk data governance innebærer ikke nødvendigvis juridisk eierskap til alle samiske data, og handler heller ikke om å begrense forskning eller tilgang til kunnskap. Ulike typer data kan kreve ulike former for styring. Det kan innebære eierskap i noen sammenhenger, og i andre sammenhenger medbestemmelse, kontroll, tilgang, samtykke eller deling av nytte. Tvert imot handler det om å utvikle et tillitsbasert og rettighetsforankret system som sikrer at forskning, arkivering, offentlig forvaltning og innovasjon skjer på en måte som respekterer samiske rettigheter, styrker samisk selvbestemmelse og ivaretar samisk kulturarv for framtidige generasjoner.

Samer bør ha en reell rolle i utviklingen av politikk og rammeverk for samiske data. Et helhetlig rammeverk vil styrke Sametingets og samiske institusjoners mulighet til å utvikle ansvarlig forvaltning av samiske data i en digital tidsalder.

At urfolk selv har styring og kontroll over data som angår dem, er også i tråd med de internasjonale CARE-prinsippene for urfolksdata (*Collective Benefit, Authority to Control, Responsibility, Ethics*), som mange urfolksorganisasjoner internasjonalt nå bruker som grunnlag for *data governance*. Samerådets arbeid med *Sámi Ownership and Data Access* (SODA) bygger videre på disse prinsippene og gir et tydelig samisk utgangspunkt for utviklingen av et slikt rammeverk.

15 Finn-Arne DGSS R2.

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag:

Juohkit: Teaksta cealkamuššan ja čuoggát sáddejuvvojit riikkastivrii/

Dele opp: Tekstdel som resolusjon og punktene oversendes landsstyret

Bevaring, styrking og videreføring av samisk laksefiskekultur

Innledning:

Bakgrunn og betydning av samisk laksefiskekultur. Forvaltningsordning.

Laksen er helt sentral del av vår natur og økosystem. I særlig grad gjelder dette for Tanafjorden og Tanavassdraget. Laksefisket har alltid vært mer enn bare en næringsvei for oss – det er fundamentalt for vår identitet, vårt språk, vår historie og våre åndelige verdier. Kunnskap, ferdigheter og tradisjoner knyttet til laksefiske har blitt overlevert gjennom generasjoner, og utgjør en levende del av den samiske kulturarven.

Tradisjonelt laksefiske består dessuten av et unikt samisk språk som gjennom tidene er

utviklet og bevart fra generasjon til generasjon. Nedgang i laksebestander og dagens forvaltningsordning er blitt en sterk trussel mot vår kultur og vårt samfunnsliv.

Ivaretakelsen av laksen er grunnleggende for vårt samfunn. Dette innebærer at laksen og laksefisket må ivaretas og forvaltes av det samiske lokalsamfunn, uten dagens statlige overstyring. Lakseforvaltningen må inngå i en helhetlig forvaltning av områdets naturressurser, herunder pukkellaksen. Forvaltningsordningen bør bygge på det tradisjonelle siidasystemet, tilpasset dagens utfordringer, ut fra våre egne verdivurderinger. Ivaretakelsen av laksen krever i dagens situasjon en grundig rådslagning med deltakelse fra alle deler av fjorden og vassdraget, både fra norsk og finsk side av statsgrensen, og ut fra prinsippene i den tradisjonelle siidarådslagning.

NSR foreslår at sametingene på norsk og finsk side oppnevner et utvalg for å utrede reetablering av områdets siidaordning. Inntil siidaordningen er etablert gis det samme utvalget myndighet til å gjennomføre rådslagninger og iverksette tiltakene for videreføring av laksefiskkulturen, slik det beskrives nedenfor. Sametingene oppnevner også et laksekyndig tradisjonsvitenskapelig råd, som vurderer og foreslår hvor stor fangst laksebestanden tåler, og hvordan det foreslåtte laksefiske skal gjennomføres, med fortrinn til lokale laksefiskere. Dette rådet foreslår også hvordan kobbe og laksens øvrige predatorer skal beskattes.

Statenes ansvar vil være å sørge for tilstrekkelige ressurser til den lokale forvaltning, samt iverksette tiltak for at laksen skal kunne overleve i havet, blant annet ved at oppdrettsanleggene snarest pålegges lukkede anlegg med nullutslipp av avfall og spredning av lakselus.

Tradisjonell utøvelse av laksefiske, herunder tekniske ferdigheter, fremgangsmåter, tradisjoner, skikker og læremetoder

Sende følgende inn som innspill til pågående arbeid i NSR:

NSR foreslår følgende tiltak:

- Etablering av lokale læringsarenaer der eldre fiskere overfører ferdigheter til barn og unge gjennom praksis og fortellinger.
- Arrangering av årlige samlinger og kurs i tradisjonelt laksefiske med særlig vekt på praktisk læring og utveksling mellom generasjoner.

- Dokumentasjon av tradisjonelle fiskemetoder og redskaper, for eksempel gjennom video, foto og tekst, i samarbeid med lokalsamfunnet.

Árbediehtu: Tradisjonell kunnskap om laks og laksefiske

NSR foreslår følgende tiltak:

- Systematisk innsamling og dokumentasjon av lokal kunnskap om laksens atferd, gyteplasser og endringer i laksebestanden, men uten at kunnskapen kan misbrukes.
- Utvikling av undervisningsopplegg på samisk (og norsk) som formidler árbediehtu til nye generasjoner.

Samiskspråklige termer og stedsnavn: Språkets rolle og tiltak for bevaring

Det er fare for at laksefiskets tradisjoner, praksiser og det rike laksefiskespråket vil gå tapt med totalforbud av laksefiske over mange år.

NSR foreslår følgende tiltak:

- Synliggjøring og formidling av samiske stedsnavn og fiskeplasser i elver og fjorder, i samarbeid med lokalsamfunn, språksentre, eldre kunnskapsbærere og øvrige samiskspråklige kompetansemiljøer innen laksefiskekultur.
- Det samme gjelder bevaring og formidling av laksefiskekulturen med særlig vekt på det samiske språkets unike betegnelser, ord og uttrykk om laksen og ulike praksiser og metoder for laksefiske.
- Bruke samiskspråklige navn og begreper i offentlig forvaltning, skilt, kart og undervisning.
- Utvikle digitale ordbøker og apper som formidler laksefiskerelaterte termer til barn og unge.

Ándelige praksiser: Respekt for hellige steder og ritualer

NSR foreslår følgende tiltak:

- Dokumentasjon og vern av hellige steder og områder med spesiell åndelig betydning for laksefisket.
- Formidle ritualer og tradisjoner knyttet til laksefiske gjennom fortellinger, seremonier og undervisning, i tråd med lokalsamfunnets ønsker og etikk.

- Samarbeide med lokale og regionale myndigheter for å sikre respekt for og beskyttelse av åndelige praksiser og steder.

Lokal historie, sagn og joik: Muntlig tradisjon og kulturell formidling

NSR foreslår følgende tiltak:

- Innsamling og dokumentasjon av fortellinger, sagn og joik knyttet til laksefiske, og formidle dette til lokalsamfunnet, i skolene og i barnehagene, samt på festivaler.
- Støtte lokale kunstnere og fortellere for å videreføre og utvikle tradisjonelle former for muntlig kulturformidling.

Duodji, mattradisjoner og kulturelle næringer: Håndverk og videreføring

NSR foreslår følgende tiltak:

- Tilrettelegge for kurs og opplæring i tradisjonell redskapsproduksjon og tilberedning av laksemat.
- Støtte lokale produsenter og utøvere av duodji og samisk matkultur knyttet til laks.
- Utvikle lokale næringsmuligheter basert på bærekraftig forvaltning og verdiskaping knyttet til laksefiskekultur.

Birgen og birgejupmi: Overlevelsesstrategier og tradisjoner før og nå

NSR foreslår følgende tiltak:

- Formidle kunnskap om tradisjonelle overlevelsesstrategier og tilpasningsevne gjennom skole og aktiviteter for ungdom.
- Iverksette rådslagninger i siidaer og bygdelag om aktuelle tiltak for birgejupmi i deres områder.

Tiltak mot negative konsekvenser: Økonomi, sosialt liv og bolyst

Nedgang i laksefisket har ført til økonomiske utfordringer, svekket sosialt liv og redusert bolyst i mange samiske områder. Ansvar for dette ligger hos statene på grunn av den feilslåtte lakseforvaltning. Den norske stat har et særlig ansvar på grunn av skadene oppdrettsanleggene og havfiskeforvaltningen har medført for laksen. Statene må derfor pålegges å stille betydelige og tilstrekkelige økonomiske midler til rådighet for gjennomføring av følgende tiltak:

- Styrking av lokalsamfunnene/kommunene for å sikre en lokal tjenesteyting som styrker bosettingen og de samiske lokalsamfunn, herunder tiltak for samisk språk og kultur.
- Støtteordninger for lokalt forankrede næringer og småskalaprojekter knyttet til laksefiskekultur, som turisme, duodji og matproduksjon.
- Tilrettelegge for møteplasser, festivaler og arrangementer som styrker sosialt fellesskap og verdighet.

16 KSS R25 + R26

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Begge sendes landsstyret for behandling.

R25:

NSRa biddjá bargojuovkku johtui mii čielggađa ašši 2027 luohamušolbmuid čoahkkima ja ovddiduvvo luohpageađahallamiid NSRa 50. Riikkačoahkkima 2028.

Áirasjuovkkus mii váljejuvvo galget leat áirasat báikkálaš sámiid searviin ja sis galgá leat gelbbolašvuohta válggáid birra, NSRa guhkesáigge historjá ja politihkka , ja movt váikkohuvvá NSRa doaibma jus áirasat servet sihke gieldda ja fylkka dásis. / NSR oppnevner arbeidsgruppe som utreder saken til tillitskonferansen i 2027 til førstegangsbehandling og sluttbehandles på NSRs 50. landsmøte i 2028.

Representantene bør være fra NSRs lokalorganisasjonene og de bør ha kompetanse om NSRs historie og politikk, og hvordan NSRs representantenes deltagelse i kommune og fylkespolitikken påvirker NSRs virksomhet.

R26:

Demokratija ja váлгаortnet - Sámedigge váлгаortnet - áirraslogu juohkkin

Sametingetsvalgordning fordeling av kandidater

NSRa Riikkačoahkkin bivdá Sámedikki rievdađit Sámediggeváлгаortnega nu ahte Sámedigge áirasat Sámiid ássanguovlluin, eai šáтта unnitlohkui iežaset Párlameanttas. Dát lea hui dábálaš ahte válgabiret Sámiid Ássanguovlluin masset áirasiid stuorra urbána Norgga ássanguovlluide. Sivva dasa leat mángabealat, muhtin olbmot jurddašit an, ahte jus son lea bajásšáddan Sámi ássanguovllus, de ii darbbaš čálihit

jienastuslohkui. Earát fas dáid guovlluin sáhtet smihtat go son máhtá sámegiela, de son maid ii dárbbas čálihit sáme jienastuslohkui.

Eará ovdamearka sáhtá leat ahte olmmošlohku unna sámi ássanguovlluin niedjá, ja dalle lea váttis fitnet eanet olbmuid jienastuslohkui dán sámi ássanguovllus, muhto stuorra gávpogiin fas lassánit eanet sápmelaččat. Dat unna sámeguovllut eai nákcce gilvalit stuorra urbána gávpogiiguin áirraslogun.

Álggo ráijes lei Sámedikkis gitta 2005 rádjái nu, ahte dološ Sáme ássanguovlluin lei ovtto áirras eanetlohkku olles Sámedikkis, dan sivas ahte áirasat Sámi ássanguovlluin eai guossige galgan šaddat unitlohkui iežaset Parlameanttas. NSRa ballá dál ahte eai buot guovddáš Sáme ássanguovllut beasa Sámediggái

Sámediggis lea dál bargujuovkku doaibmmas mii galgá guorahit ášši, ja dan oktavuodas bivdá NSRa ahte lávdegoddi guorahallá dán unohis tendensa. Sápmelaččain galgá leat vejolašvuhta leat ovttadássášas Sámedikkis, ja dainna bivdá NSRa Sámedigge rievdađit válgaortnega vái ovttadássášvuhta an bisso.

NORSK

NSR mener Sametingets valgordning bør endres slik at Sametingets representanter fra opprinnelige samiske bosetningsområder ikke blir en minoritet i sitt eget Parlament. Nå er det helt vanlig at valgkretser i samisk bosetningsområder må gi fra seg representanter til urbane strøk i Norge. Grunnen til dette er mange artet, enkelte tror at hvis de er født i samisk bosetningsområde, så slipper de å registrere seg i samemanntallet. Noen andre tror at om de er samisktalende, så slipper de også å registrere seg i manntallet.

En annen ting som fraflytting fra kommunene skaper også problemer, i samisk bosetningsområder er det en stor midlertidig eller permanent fraflytting, og da klarer ikke valgkretsen å konkurrere med de store urbane byene lenger sør i landet..

Fra starten av i Sametinget og fram til 2005 var det slik at samiske gamle bosetningsområder hadde flertall av representantene i Sametinget, og grunnen til det var at representantene fra samiske bosetningsområder ikke skulle bli i mindre tall i sitt eget Parlament.

NSR er bekymret nå for at ikke de fleste samiske bosetningsområder blir representert i Sametinget, og dermed faller viktig brikker som kunnskap i samisk språk, deltakelse i samiske næringer og kultur ut av samisk politikk.

Sametinget har iverksatt en arbeidsgruppe som skal utrede denne saken og i forbindelse med dette ber NSR at denne gruppen kommer med forslag til endring av denne urimelige trenden.

Samer skal være likestilt i Sametinget og NSR ber Sametinget endre valgordningen slik at likeverdigheta opprettholdes.

18 Martin Rimpi IBSS R16

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Grenseoverskridende samisk kapasitet

Nasjonalstatene og NATO planlegger militær aktivitet, infrastruktur og logistikk i nord på tvers av grensene. Det nordlige Sápmi omtales som «The High North» og behandles som ett operasjonsområde. Samiske institusjoner møter den samme utviklingen hver for seg, land for land, uten felles kunnskapsgrunnlag og uten strukturer for å danne felles posisjoner.

Sametingsrådets redegjørelse om sikkerhetspolitikk og sivil beredskap fra 2026 er et nødvendig og riktig skritt. Den slår fast at samiske rettigheter ikke står i motsetning til nasjonal sikkerhet, men er en forutsetning for en legitim sikkerhetspolitikk, og at samiske samfunn skal inngå i Nordens operative motstandskraft. Da må samisk kapasitet også bygges på tvers av de tre statene.

FNs erklæring om urfolks rettigheter artikkel 36 gir urfolk som er delt av statsgrenser rett til å opprettholde og styrke kontakt, forbindelser og samarbeid over grensene, og pålegger statene å legge til rette for det. Den samme retten er anerkjent i Lappekodisillen av 1751 og forutsatt i ILO-konvensjon nr. 169.

NSRs 49. landsmøte mener at:

1. Grenseoverskridende samisk kapasitetsbygging i sikkerhets- og beredskapspolitikken må anerkjennes som et selvstendig politikkområde. Samisk parlamentarisk råd bør være det sentrale samarbeidsforumet. Sametingsmeldingen om sikkerhet og beredskap, varslet i 2027, bør ha grenseoverskridende samisk kapasitetsbygging som eget innsatsområde.
2. Sámiráđđi, samiske organisasjoner, institusjoner og kompetansemiljøer bør gis mulighet til kapasitetsoppbygging, for eksempel gjennom Interreg-programmene.

3. Arbeidet bør lede fram til varige samiske fagmiljøer og kontaktpunkter. Målet er egen kunnskapsproduksjon og ekspertise, slik at vi selv er premissleverandør og ikke bare høringsinstans i prosesser andre har definert.
4. Árbodiehtu er kultursensitiv kunnskap og skal være under samisk kontroll. Skal den være en ressurs i beredskapen, kan den ikke kartlegges eller tas i bruk av myndighetene uten uttrykkelig tillatelse fra sametingene.

19 Martin Rimpi IBSS R17

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Sendes til landsstyret

OVERVÅKING AV GRUVE- OG LETEVIRKSOMHET I SÁPMI

Presset fra mineralnæringen er omfattende på både norsk og svensk side av Sápmi. Nedlagte gruver søkes gjenåpnet, og det letes etter nye forekomster over store arealer. Etterspørselen etter kobber, edle metaller og kritiske råvarer øker, og EUs Critical Raw Materials Act legger til rette for strategiske mineralprosjekter og raskere tillatelsesprosesser.

Det finnes ingen samlet oversikt over hva som er under behandling i samiske områder, hvor langt hver sak er kommet, og hva rettighetshaverne kan gjøre på det stadiet saken står. Et gruveprosjekt er heller ikke én sak. Veier, kraftfremføring, endrede utslipps- og deponitillatelser, omgjøring av reguleringsplaner og dispensasjoner behandles hver for seg, med egne frister og ofte i andre organer enn hovedkonsesjonen. Til sammen avgjør de hvor stort inngrepet blir.

Ny minerallov gjelder fra 1. juli 2026 og utvider de særlige samiske reglene til hele det tradisjonelle samiske området. Rettigheter som ikke gjøres gjeldende i tide, er likevel tapt. Den reelle påvirkningsmuligheten reduseres jo lenger et prosjekt har kommet, og tidlig informasjon er derfor en forutsetning for at konsultasjon og fritt, forutgående og informert samtykke (FPIC) skal ha reelt innhold.

Tsagaannuur-deklarasjonen, vedtatt på 8. verdenskongress for reindriftsfolk i august 2026, ber om at det utvikles arealovervåkingssystemer for reindriftsområdene med reindriftsutøvernes egen deltakelse, og uttrykker bekymring for manglene i EUs Critical Raw Materials Act når det gjelder samiske landrettigheter.

NSRs 49. landsmøte mener at:

1. Det må etableres en permanent samisk funksjon for overvåking, tidligvarsling og handling i mineralsaker, med løpende oversikt over hvor den enkelte sak står og hvilke frister som løper. Sametinget bør bidra til etablering og drift, og ordningen bør på sikt omfatte hele Sápmi og flere typer inngrep enn mineralvirksomhet.
2. Berørte reinbeitedistrikt, siidaer, sjøsamiske rettighetshavere og lokale sameforeninger må varsles direkte og tidlig, og settes i stand til å hevde sine rettigheter gjennom juridisk og fagkyndig bistand.
3. Overvåkingen må også omfatte delprosessene, som ofte avgjør hvor omfattende inngrepet blir, og de kumulative virkningene av tidligere og planlagte tiltak i samme område.
4. Samiske perspektiver og urfolksrettigheter må være sentrale temaer under OECD-konferansen for gruveregioner og byer som Finnmark fylkeskommune arrangerer i 2027.

20 Lásse-Ivvár Erke IBSS R29

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon,

Samene som urfolk må ikke sammenblandes med andre

Samene har i kraft av å være urfolk særegne rettigheter som følge av statusen som urfolk. Nasjonale minoriteter, lokalsamfunn og andre grupper har berettigede interesser og rettigheter, men de har likevel ikke samme rettigheter som urfolk. Når samer omtales og behandles som én felles kategori sammen med nasjonale minoriteter, lokalsamfunn eller andre, kan samenes status og rettigheter som urfolk bli uklare og svekket.

Sammenblanding av urfolk og andre grupper er også en økende internasjonal utfordring. I flere internasjonale prosesser omtales urfolk og lokalsamfunn som én samlet gruppe. Dette kan føre til at andre får representere urfolk, eller at urfolk forventes å tale på vegne av grupper med en annen status og andre interesser.

FNs permanente forum for urfolkssaker, FNs ekspertmekanisme for urfolks rettigheter og FNs spesialrapportør for urfolks rettigheter har derfor i en felles uttalelse fra 2024 advart mot sammenblanding av urfolk og andre. De anbefaler å skille tydelig mellom urfolk og andre.

Å unngå sammenblanding handler ikke om å stenge andre ute. Det handler om å sikre at urfolks rettigheter ikke utvannes og om å sikre urfolks effektive deltakelse i saker som angår dem.

Også i Norge ser vi en utvikling der samer og andre behandles samlet. Staten utreder nå et felles nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, og et eventuelt felles senter for samene og kvener/norskfinner, vil føre til en uheldig sammenblanding.

Videre ønsker Europarådet å inkludere samene i rapporteringer om Norges etterlevelse av rammekonvensjonen for beskyttelse av nasjonale minoriteter. Det skaper en grunnleggende motsetning mellom samenes status som urfolk og formålet med konvensjonen. NSRs landsmøte ber Sametinget om å kommunisere tydelig til Europarådet og regjeringen om at samene ikke skal inkluderes i Norges rapportering om etterlevelse av rammekonvensjonen.

NSRs landsmøte slår fast at samer ikke skal sammenblandes med nasjonale minoriteter, lokalsamfunn eller andre grupper.

21 Peder Ingar IBSS R18

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon, red rievdadusat

STYRKING AV SAMISK FAGKOMPETANSE I AREALSAKER

Aktivitetsnivået i samiske områder er høyere enn på lenge. Kraftutbygging med nye linjer og nettförsterkning, mineralnærings leting og gruveplaner, havbruk i sjøsamiske fjorder og økt militær aktivitet skal foregå i de samme sjø- og landarealene. Reindriftas rettighetshavere berøres i særlig grad. Hver enkelt sak kommer med høringsfrister, konsekvensutredninger og konsultasjoner som krever fagkyndig svar.

Styrkeforholdet er skjevt. Utbyggerne stiller med konsulentselskaper, advokater og utredningsbudsjetter. Rettighetshaverne stiller med et fåtall små fagmiljøer og med tid de må ta fra egen drift.

Det er behov for styrking av funksjoner som tidligvarsling om nye saker, løpende overvåking av inngrep og planer, og kapasitet til å svare fagkyndig når saksmengden øker. Arbeidet må omfatte kumulative virkninger, slik at nye tiltak ikke vurderes isolert, men som del av den samlede belastningen på bruksområdet. Samiske fagmiljøer har levert utredninger som Høyesterett i Fosen-saken vurderte som saklige og velbegrunnede.

Slike funksjoner kan ikke drives på oppdragsinntekter alene. Oppdrag følger enkeltsaker, og bygger verken fagmiljø, metodeutvikling eller beredskap mellom sakene.

NSRs 49. landsmøte mener at:

1. Samiske fagmiljøer som ivaretar tidligvarsling, overvåking og fagkyndig bistand i arealsaker må sikres økt, forutsigbar grunnfinansiering, blant annet av Sametinget. Kapasiteten må stå i forhold til saksmengden, slik at den øker når antallet inngrepssaker øker.
2. Staten bør bidra til finansieringen til slike funksjoner, for eksempel Stiftelsen Protect Sápmi og Gávccí med flere. Det er statens egen politikk innen kraft, mineraler og havbruk som utløser saksmengden. For funksjoner som gjelder reindrifta kan statlig medfinansiering skje over reindrifftsavtalen.
3. Metodikk som måler kumulative virkninger må legges til grunn også av forvaltningen, ikke bare av rettighetshaverne. Fortsatt metodeutvikling og -bruk bør støttes

22 Tor Gunnar OSS R30

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Oversendes Landsstyret for vurdering

Flytting/valg av nytt bosted skal ikke viske ut opparbeidede samiske bruksrettigheter

For mange samiske barn og unge er naturen en viktig arena for læring, tilhørighet og identitetsutvikling. Gjennom deltakelse i jakt, fiske og høsting tilegner de seg kunnskap som har blitt utviklet og videreført gjennom generasjoner. Dette kan være kunnskap om fiske i hav og fjord, laksefiske, innlandsfiske, jakt, bærplukking, høsting av urter og uttak av materialer til duodji. Barna lærer hvor, når og hvordan ressursene kan høstes, hvilke hensyn som må tas, og hvilket ansvar mennesket har overfor naturen og kommende generasjoner.

Denne kunnskapen er en del av árbediehtu – samisk tradisjonell kunnskap. Den styrker barnas språk, kulturtilhørighet og opplevelse av samisk identitet. Overføringen mellom generasjonene handler imidlertid ikke bare om kunnskaper og ferdigheter. Den handler også om tilhørighet, ansvar, sedvaner og oppfatninger om retten til å bruke bestemte områder og naturressurser. Denne bruken av natur fra barndommen er også rettighetsdannende, som all annen samisk sedvanemessig naturbruk.

Flytting /nytt valg av bosted bryter ikke tilhørigheten

Med tiden blir en del samer å flytte fra hjemstedet på grunn av utdanning, arbeid, boligforhold eller for eksempel av tilgang til offentlige tjenester. Flyttingen betyr ikke nødvendigvis at tilknytningen til hjemstedet og tradisjonelle bruksområder opphører. Mange fortsetter å fiske, jakte, høste og hente duodjimaterialer under ferier, høytider og andre opphold på hjemstedet. Når naturbruken, tradisjonskunnskapen og ansvaret videreføres mellom generasjonene, består også båndet til området. Å flytte fra hjemstedet/oppvekststedet er ikke det samme som å gi avkall på sin historie, sin tilhørighet eller sine nedarvede/opparbeide rettigheter.

Denne naturbruken kan være regelmessig og inngå i et levende mønster som viderefører familiens og slektens tilknytning til området. En person kan derfor ha en sterk og vedvarende tilknytning til et samisk område selv om vedkommende ikke lenger er folkeregistrert eller fast bosatt der. Bostedsadresse alene gir ikke et fullstendig bilde av tilhørighet, sedvanemessig bruk eller rettigheter.

Dagens samfunn er preget av større mobilitet enn tidligere. Samtidig har sentralisering og manglende utdannings- og arbeidsmuligheter ført til at mange samer har måttet flytte fra sine oppvekstområder. Det vil være urimelig dersom en flytting som skyldes slike samfunnsforhold, automatisk skal føre til at nedarvede bruksrettigheter svekkes eller går tapt.

Reguleringer kan bryte kontinuiteten

I noen tilfeller velger myndighetene regulerer bruken av naturen gjennom blant annet bostedskrav, adgangsbegrensninger, kvoter, fiskeregler, jaktbestemmelser, avgifter og arealvern. Slike reguleringer kan være nødvendige for å sikre bærekraftig ressursforvaltning, men de må utformes slik at samiske sedvaner og rettighetsoppfatninger blir respektert. Når adgang til tradisjonelle bruksområder knyttes ensidig til fast bosted, kan utflyttede samer miste muligheten til å videreføre sin bruk. Dermed kan også overføringen av kunnskap og tilhørighet til deres barn svekkes. Det oppstår en særlig alvorlig situasjon dersom myndighetene først begrenser eller stanser en form for tradisjonell bruk, og det senere blir hevdet at rettigheten er bortfalt fordi området ikke lenger brukes. Myndighetsskapte avbrudd i bruken må ikke kunne benyttes som bevis på at samiske rettigheter eller tilknytning til områder har opphørt.

Behov for rettslig avklaring

Rettigheter kan være etablert gjennom alders tids bruk, sedvane og langvarig bruk av land, vann og naturressurser. Slike rettigheter kan være individuelle eller kollektive og bygge på naturbruk utøvd av familier, slekter eller lokalsamfunn gjennom generasjoner. Det er behov for en grundig utredning av hvordan disse rettighetene skal forstås og praktiseres i dagens samfunn. Utredningen må blant annet avklare hvilken betydning flytting, endret bosettingsmønster og periodisk bruk skal ha. Den må også vurdere hvor langt myndighetene kan gå i å regulere etablerte samiske bruksrettigheter.

Dette må vurderes i lys av samiske sedvaner, norsk tingsrett, Grunnloven, sameloven og Norges folkerettslige forpliktelser overfor det samiske folket som urfolk.

Når naturbruken, tradisjonskunnskapen og ansvaret videreføres mellom generasjonene, består også båndet til området. Å flytte fra hjemstedet/oppvekststedet er ikke det samme som å gi avkall på sin historie, sin tilhørighet eller sine nedarvede/opparbeide rettigheter.

23 UI Juhán RSS R32

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

FORSVARLIG BRUK OG REGULERING AV KUNSTIG INTELLIGENS

Utviklingen innen kunstig intelligens går i et voldsomt tempo. På kort tid har teknologien blitt allemannseie og tatt i bruk på tvers av hele samfunnet. Verktøyene oppleves spennende og gir nye muligheter, men innføringen har skjedd uten politisk styring, uten etiske kjøreregler og uten reguleringer for samfunnssikkerheten.

Dagens språkmodeller er bygd på store datamengder fra storsamfunnet. Modellene er programmert til å gjengi statistiske gjennomsnitt, og svarene de gir gjenspeiler majoritetens språk, historieskriving og verdier. Samiske interesser, sedvaner og rettigheter til land og vann samsvarer sjelden med flertallets oppfatninger. Vår rettighetskamp står ofte i direkte motstrid til majoritetens ønsker. Når maskiner læres opp til å finne en middelvei, faller det samiske perspektivet bort.

I dag tas kunstig intelligens i bruk i kommuner, fylker og statlig forvaltning for å skrive notater, oppsummere høringsuttalelser og forberede vedtak. Mye av denne teksten produseres og deles uten at mottakeren vet at den er maskingenerert. Dersom saksbehandlere lener seg på disse programmene i samiske saker, vil våre rettigheter, tradisjonskunnskap og lokale vurderinger bli oversett og utvisket lenge før sakene når politisk behandling.

Utviklingen truer samisk rettssikkerhet, samiske språk og den åpne samfunnsdebatten. NSR og det samiske samfunnet må ta grep nå for å sikre at samisk virkelighet og urfolksrettigheter ikke forsvinner i en flom av maskingenerert innhold.

NSRs 49. landsmøte mener at:

- All syntetisk tekst, bilde- og lydproduksjon må pålegges tydelig og synlig merking, slik at innbyggere og beslutningstakere alltid vet når innhold er generert av kunstig intelligens.
- Det må innføres klare nasjonale retningslinjer som forbyr ukritisk bruk av kunstig intelligens i offentlig saksbehandling. Forvaltningsorganer kan ikke overlate utredninger, høringsoppsummeringer eller saksframlegg som berører samiske saker og rettigheter til automatiserte systemer.
- Samiske saker og rettighetsvurderinger i forvaltningen skal alltid utføres av fagfolk med reell kompetanse på samiske rettsforhold og samiske samfunnsforhold.

- NSR og samiske institusjoner må utarbeide en egen strategi for digitalt vern og beredskap, slik at vi sikrer samisk språk, kulturarv og politisk gjennomslagskraft i en tid der kunstig intelligens overtar mer av tekstproduksjonen i samfunnet.

Merknad: Resolusjonen er i all hovedsak skrevet og formulert av forslagsstiller. Kunstig intelligens har kun vært benyttet som bistand til enkelte formuleringer og språkvask, i tråd med resolusjonens krav om åpenhet.

24 Per Inge Østmoen OSS R34

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Oversendes Landsstyret for videre oppfølging

Forvaltning, bruk og vern av naturgrunnlag og ressurser i lys av vindkrafttruselen

Det kan med rette sies at vindkraften er den største enkeltstående trussel mot reindriften noensinne. Hva mer er, denne truselen omfatter faktisk all naturbruk. Vi ønsker å fokusere og få gjennomslag i staten for at etablering av vindkraftanlegg er langt mer skadeforvoldende og omfattende enn hva store deler av den offentlige debatten og den rådende politikk ofte har tatt utgangspunkt i.

Det foreligger betydelige misoppfatninger om vindkraftanleggenes virkninger på naturverdier. Den mest alvorlige springer ut fra den ofte fremsatte påstanden om at et vindkraftanlegg bare bruker 2-3% av planarealet for anlegget. Påstanden om 2-3% bygger på en alvorlig misinformasjon. Denne påstanden om vindkraftens arealbruk går ut på at flatene mellom inngrepene i et vindkraftanlegg fortsatt er intakt naturareal. Inngrepene på bakkenivå i et landbasert vindkraftanlegg på naturareal består av utsprengte og utgravde oppstillingsplasser for hver turbin, oppstillingsplasser som kan være på opptil 2700 m² eller 3/4 av en internasjonal fotballbane og forsynt med tykke lag pukkstein, samt internvei som i fjell- og skogsområder typisk er sprengt ned i terrenget med dype skjæringer og som går mellom og forbinder turbinene og deres oppstillingsplasser, samt en transformatorstasjon.

Potensielt kan feilforestillingen om 2-3% bruk av planarealet være særdeles skadelig dersom den gale påstanden om arealbruk brukes som argument for vindkraft ved at flatene mellom inngrepene gis status som intakt natur. I et slikt scenario kan meget store arealer bygges ned med vindkraft, og man kan påberope seg vern ved å feildefinere de grønne flatene mellom alle inngrepene som fullverdig natur. Hva som også kommer i tillegg, er visuell dominanssone.

Denne er mer utfordrende å bestemme, men det kan fastslås at store vindturbiner med store turbinblader som snurrer rundt introduserer et visuelt uromoment som er relevant i forhold til både påvist unnvikelsesatferd hos reinsdyr og i forhold til mennesker som bor eller oppholder seg i synsavstand fra vindturbiner.

Et vindkraftanlegg er derfor industrialisert natur, og vindkraftens faktiske fysiske arealbruk er følgelig lik flateinnholdet av planområdene.

At den omfattende globale bruken av fossil energiproduksjon er skadelig og farlig er korrekt, men det følger ikke derav at det er forsvarlig å ofre stadig mer naturareal til vindkraft. Her må på

det mest bestemte understrekes og gjentas at omfanget av vindkraftens arealbeslag og alvorligheten av inngrepene er langt større enn hva publikum og beslutningstakere har vært klar over.

Jorden og livet på vår planet er ikke bare rammet av en klimakrise. Jorden står i tillegg i en likeledes global og menneskeskapt naturtaps- og økosystemkrise. Det er imidlertid en observasjon at klimaendringer er lettere å forholde seg til, og ikke minst er det enklere å treffe uhensiktsmessige tiltak mot enn et naturtap som skjer gradvis slik at mennesker rammes av endringsblindhet.

Endringsblindhet er hva som inntreffer når mennesker aksepterer naturødeleggelser og naturtap fordi hver generasjon mennesker oppfatter sitt livsmiljø som fullkomment naturlig og naturgitt, nær sagt uansett hvor store naturtap som skjer. For mennesker som har parken i byen, og beplantede gårdsrom og takterrasser i en storby som sin nærnatur, kan de oppstykkede flatene mellom alle de destruktive inngrepene i et landbasert vindkraftverk fortone seg som den reneste villmark.

Naturtap er naturtap. Hver eneste kvadratkilometer natur som går tapt et sted på Jorden blir en del av det samlede globale naturtapet. Vindkraftutbygging medfører et forbruk av naturverdier som har blitt en økende faktor i naturtapet. Det er i lys av dette forholdet at vi må betrakte vindkraft som energiform.

Det er hodeløst og uansvarlig å bygge ned omfattende naturarealer med vindkraftanlegg, fordi det er og vil være nytteløst og kontraproduktivt å ofre naturen for å redde klimaet. I en virkelighet hvor vi og verden konfronteres med klimaendringer, er det blitt viktigere enn noengang å bevare naturen og dermed naturgrunnlaget for både bosetting, naturnær levemåte og matproduksjon.

En utbredt forestilling i urbane områder, som vi spesielt har sett i USA men som også kan observeres i Norge, er at mennesker nok kan verdsette og verne natur, men at menneskene ikke bør bo og leve i naturen. Den feilforestillingen blir typisk forsvart med at spredt bosetting og et liv i naturen fører til mer forbruk av natur, og i forlengelsen av dette argumentet anføres gjerne at spredt bosetting er "miljøfiendtlig" fordi det fører til mer transport når befolkningen bor mer spredt og åpent.

Imidlertid er premissene for sentraliserings- og fortetningspolitikk feilaktige.

En betydelig andel av spredt bosetting i lokalsamfunn er mer bærekraftig og gir størst mulighet for varierende grad av egendyrking av mat, varierende grad av høsting i naturen, mange former for lokalproduksjon og naturbaserte næringer, og i tillegg vil en betydelig andel spredt bosetting innebære at innbyggerne får en langt mer robust infrastruktur enn storbyens sårbare infrastruktur.

Samiske samfunn og samiske levemåter har alltid, og er fortsatt, sterkt og uløselig knyttet til naturgrunnlaget. Samisk pråk, kultur og naturkunnskap har historisk blitt utformet nettopp ved at mennesker har levd og bodd i naturen.

Samisk kultur består av mer enn reindriften. Kombinasjonsnæringer og mangfold i levemåter har gjennom hele historien preget samekulturen. Fellesnevneren er at den samiske kulturens

viktigste næringer og levemåter er fundamentalt naturbasert. Denne naturtilknytningen er fortsatt grunnlaget for samisk kultur, noe som gjelder selv om nye yrkesveier er kommet til og teknologier er endret. Samer er ikke grunnleggende ulike andre mennesker, selv om samekulturen naturlig nok er spesifikk og distinkt samisk. Også samiske samfunn gjennomgår endringer, men disse endringene handler om ytre og teknologiske faktorer: Den fundamentale tilknytningen til, og avhengigheten av naturgrunnlaget, er den permanente faktoren som er forutsetningen for samekulturens eksistens nå og i fremtiden.

Samisk kultur har en stor egenverdi, den er vernet av universelle urfolksrettigheter, og den må betegnes som en langsiktig bærekraftig del av den historisk fleretniske staten.

Ringvirkningene av lokal virksomhet og lokal produksjon er mange og viktige. Det er av stor verdi at virksomheter produserer mat og andre produkter når produksjonen skjer i lokalsamfunnet slik at maten og de andre produktene kan kjøpes der både produsent og kjøperne befinner seg. Slik lokalbasert produksjon er alltid mest resilient, fordi lokal virksomhet i småsamfunn er mindre sårbar for krisesituasjoner enn virksomheter som krever lange forbindelseslinjer og handelsveier. Slik har det også vært historisk, det er påvist at samiske samfunn som i stor grad har bygget på lokalsamfunnets ressurser opplevde en stabil befolkning der ikke-samiske områder hadde befolkningsnedgang i uår.

Den arealforringelsen og det arealtapet som vindkraftanlegg påviselig innebærer, betyr ytterst alvorlige skadevirkninger. Det har blitt brukt sterke ord om hvilke følger vindkraft i reindriftsområder har vist seg å ha, og dessverre er det grunnlag for dem: Vindkraftens naturødeleggelser er uforenlige med en langsiktig bærekraftig reindrift, så alvorlig er vindkraftens trussel mot reindriftskulturen. Naturen har sine tålegrenser, og vindkraftanlegg strekker med sine omfattende naturinngrep disse grensene langt over det forsvarlige. Derfor er det en uhyre farlig strategi å tro at man skal bruke vindkraft til å redde klimaet: Vindkraftanlegg i naturareal er en storforbruker av natur.

Det er selve naturgrunnlaget, fundamentet for både de tradisjonelle bærekraftige næringer, levemåten, kulturen og for det biologiske livet og økosystemene, som må vernes. Da er det nødvendig å verne naturverdiene mot vindkraft.

25 Dan-Jonas R36

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Grunnlovsfest samenes rett til selvbestemmelse

Kommunal- og distriktsdepartementet satte i 2024 ned en arbeidsgruppe for å utrede Sametingets rettslige rammevilkår. Arbeidsgruppen leverte sin rapport våren 2025 og har blant annet utformet forslag til et nytt andre ledd i Grunnloven § 108:

2024:sne Kommunaale- jih eatnemedepartemente barkoedåehkiem öörneme mij edtji saemiedigkien reaktoemierietsiehkiah tjjelkestidh. Barkoedåehkie reektehtsem deelli gijren 2025 jih evtiehtassem hammoedamme orre mubpie lihtsese mij maadthlaakesne § 108:

«Det samiske folket har rett til å fremja interessene til samane ved eit eige ting valt av og for samane.» (Kommunal- og distriktsdepartementet, 2025, s. 110)

NSR mener det er viktig å styrke det konstitusjonelle vernet av det samiske folkets rettigheter som urfolk, herunder retten til selvbestemmelse og til egne representative institusjoner.

Samtidig må en ny grunnlovsbestemmelse ikke innebære at norske myndigheter definerer hvordan det samiske folket skal organisere sin politiske representasjon. Hvordan samene organiserer egne representative organer og institusjoner, må forankres i og avgjøres av det samiske folket selv, som urfolk, i kraft av retten til selvbestemmelse.

NSR meala lea vihkele konstitusjovnelle vaarjelimmiem nænnoestidh mestie saemiej reaktah aalkoealmetjinie, mij feerhmie reakta jijtjenænnoestæmman jih jijtasse reereme-orgaanese.

Seammasiënten orre maadthlaake-nænnoestimmie ij tjoerh darjodh guktie Nöörjen åejvieladtjh maehtieh tjilkestidh guktie saemieh edtjeh jijtse politihken representasjovnem öörnedh. Guktie saemieh jijtse representasjovneorgaanh jih instutisjovnh öörneminie, tjuara saemijste, mij aalkoealmetje, reaktan jijtjenænnoestæmman tjirrh.

Grunnloven § 108 slår allerede fast at det påligger statens myndigheter å legge forholdene til rette for at det samiske folk, som urfolk, kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv.

En videre grunnlovsfesting bør bygge på det samme utgangspunktet: Statens rolle er å anerkjenne og sikre rammevilkårene for at det samiske folket fritt kan utøve sitt selvstyre.

Maadthlaaken § 108 jeahta staate edtja sjiehteladtedh guktie saemieh maehtieh gielem, kultuvrem j'ih siebriedahkem evtiedidh j'ih vaarjelidh.

Orre nænnoestimmie maadthlaakesne byöroe seamma prinsihpistie tseegkedh: Nöörjen staate edtja mierietsiehkieh jááhkesjidh j'ih tjirkedh guktie saemieh maehtieh j'ijtjereermem tjirrehtidh.

NSRs landsmøte mener at grunnlovsbestemmelsen bør anerkjenne det samiske folkets rett til selvbestemmelse, og samenes rett til selv å organisere sine representative institusjoner. Grunnloven skal ikke "gi" det samiske folket rett til et eget folkevalgt organ, men skal anerkjenne at samene allerede har en slik rett.

NSR:N r'ijhketjáanghko meala maadthlaake byöroe saemiej reaktah jááhkesjidh j'ijtjenænnoestamman j'ih j'ijtjasse representatijve orgaanh öörnedh. Ij maadthlaakem edtjh dejtie reaktide saemide vedtedh, men nænnoeste saemieh joe dejtie utnieh.

26 Mattis Danielsen Gue (R20 og R23 erstattes av R35)

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon, Rievdadusárvalus merkejuvvon alihin / endringsforslag i blått

NSRs Landsmøte reagerer på Stortingets behandling av Sannhets- og Forsoningskommisjonens rapport som ble vedtatt i 2024 uten noen spesifikke tiltak eller løsninger knyttet til arealkonflikter. Dette til tross for at kommisjonen opprinnelig foreslo en samlet gjennomgang av reindriftens arealsituasjon.

I stedet konsentrerte Stortingets flertall seg om en rekke felles oppfølgingsvedtak som i hovedsak rettet seg mot en offisiell beklagelse, samt tiltak for språk, kultur og etablering av et nasjonalt kompetansesenter.

Båatsoe er i sørsamisk område vår fremste kulturbærer.

Uten den, er vi uten kultur.

Uten språk.

Uten fremtid.

Da er vi svært lite.

Da er vi på museum.

Vår identitet, vår kultur, våre barn, fortid og fremtid er knyttet til båatsoe og eatneme.

Til landet.

Det de andre kaller areal.

Det blir ingen reell forsoning før vi snakker om harde realitetene.

Det å anerkjenne historien om det landet vi har tapt.

At vi snakker om den tapte delen av eatneme.

Når eatneme forsvinner så truer det kulturens materielle grunnlag.

Vi må jobbe videre for å avklare reindriftas rettigheter og rettssituasjon også i tidligere samiske leveområder.

NSR vil jobbe videre for at areal kommer på nasjonal dagsorden.

I et reelt sannhets- og forsoningsperspektiv.

Sisdajven Saemien Siebrie

Guevteli Saemieh - NSR

Tråanten Dajven Saemien Siebrie - NSR

Noerthe-Trööndelagen saemien siebrie

Maadtoej sijte

[Landsmøtet stiller seg bak disse sameforeningene](#)

27 Iris DGSS R1

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Anerkjennelse av samisk språkkompetanse som bachelorgrad-ekvivalent i utdanningssektoren

Bakgrunn:

Samisk språkkompetanse er ikke noe man tilegner seg i en fart. For førstespråklige handler det om å opprettholde og videreutvikle et språk i et samfunn fortsatt preget av fornorskningens konsekvenser. For andrespråklige krever det å nå et flytende muntlig og skriftlig nivå år med systematisk innsats og studier.

Skolesektoren i samiske områder står i en akutt bemanningskrise med stor mangel på samisklærere. Likevel honoreres ikke språkkompetansen økonomisk i tråd med den reelle innsatsen: enkelte kommuner tilbyr kun 4 000 kroner ekstra i året. Konsekvensen er at unge voksne med den essensielle språkkompetansen i dag ofte tjener bedre på å jobbe i dagligvarebutikk eller på bensinstasjon enn i skolen. Så lenge det lønner seg bedre å ikke bruke språkkompetansen sin i arbeidslivet, mister skolen nettopp de personene som kunne reddet samiskundervisningen.

Samtidig er antallet mennesker i Norge med reell samisk språkkompetanse svært lavt. Det betyr at en nasjonal lønnsheving for denne gruppen vil utgjøre en marginal kostnad for staten – men kan være avgjørende for om samisk overlever som levende skolespråk.

De samiske språkene er alle oppført på UNESCOs liste over truede språk (Atlas of the World's Languages in Danger), med status fra «sårbar» til «kritisk truet» – ett samisk språk regnes allerede som utdødd. Nordsamisk, det mest talte samiske språket, er klassifisert som «definitivt truet».

Samtidig er samisk anerkjent av den norske stat som likestilt med norsk som nasjonalspråk. Dette gir staten både et moralsk og et folkerettslig ansvar for å sikre at det faktisk finnes noen som kan undervise i det.

NSR mener:

1. Samisk språkkompetanse – enten opparbeidet som førstespråk, eller som andrespråk til et dokumentert høyt nivå – skal i utdanningssektoren anerkjennes som ekvivalent til bachelorgrad, med tilsvarende lønns- og stillingsplassering.
2. Det skal etableres en nasjonal, standardisert skriftlig og muntlig språktest i samisk. Andrespråklige som består testen på et nivå likestilt med førstespråklig kompetanse, skal innplasseres i samme lønns- og stillingssystem som førstespråklige.
3. Kombinert med pedagogisk utdanning (PPU) skal denne kompetansen gi stillingstittel og lønns plassering som adjunkt (bachelor + PPU).
4. Ordningen skal gjelde ved ansettelse i skoler i samiske områder – det vil si skoler som tilbyr, eller etter loven plikter å tilby, samisk språkundervisning.
5. Staten skal etablere en nasjonal ordning for lønnstillegg for samisk språkkompetanse i utdanningssektoren, slik at verdien av kompetansen ikke overlates til den enkelte kommunes økonomi og prioriteringer.

Vedtak:

NSR ber Sametinget og staten ta initiativ til at det utvikles og innføres en nasjonal test- og godkjenningsordning for samisk språkkompetanse i utdanningssektoren. Ordningen skal gi samisk språkkompetanse – dokumentert som førstespråk eller gjennom bestått nasjonal språktest for andrespråklige – status og lønns plassering tilsvarende bachelorgrad, ved skoler i samiske områder som tilbyr eller plikter å tilby samisk språkundervisning.

Dette er avgjørende for å sikre rekruttering, kvalitet og stabilitet i den samiske skolen, og for å bevare samisk språk som en bærebjelke i vårt samfunn.

28 Storm R4

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Loktet luoddi ja máinnastan árbeviero sámenuoraid gaskka.

Luohtedilli otná beaivve ii leat nu go ovdal lávii. Mii nuorat eat báljo juoigga šat ja duođaid eat máinnas šat. Dat lea dehálaš doaibma maid NSR berre loktet.

Mii sáhttit fállat sámiservviid čađa juoigan- ja máinnastan bottuid olbmuid geat leat beroštuvvon oahppat ja seailuhit dan, gávdnat báikkalaš olbmuid geat máhttet juoigat ja máinnastit vuogi mielde mii heive guđe guovlus lea, ja movttiidahttit eambo nuoraid juoigagoahtit.

Løfte joik og máinnasteapmi blant samiske unge

I dag er ikke situasjonen for joik slik den var før. Vi unge joiker ikke like mye, og driver heller ikke med historiefortelling som før. Det er viktig at NSR løfter det.

Gjennom sameforeningene kan vi tilby joike- og fortellerstunder til mennesker som er interesserte i å lære og bevare denne tradisjonen, finne lokale tradisjonsbærere som joiker og máinnastit etter sine områdestradisjoner, og oppmuntre flere unge til å joike.

29 Therese R5 og R8

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag:

R5 Cealkamuš / Resolusjon

R8 Cealkamuš / Resolusjon

Samiske stedsnavn

Rundt omkring i Sápmi har samiske stedsnavn blitt tydeligere. På skiltene, på kartene, og i dagligtalen. Det er gjort et enormt og viktig arbeid for å sørge for at samiske steder og samiske navnetradisjoner ivaretas. Allikavel er det ikke alle områder som får et stedsnavn som tilsvarer det som tradisjonelt har vært brukt. Områder med andre dialekter enn “standarddialektene” kan oppleve at standard-samisk blir brukt når stedsnavnet skal skrives ned, i stedet for det navnet som faktisk brukes. Det fører til vranglære av samiske navn, og kan resultere i at de originale navnene forsvinner, samt at deler av dialekten og kulturen viskes ut.

NSR krever:

- Samiske stedsnavn på skilt og kart skal følge den lokale dialekten
- Det må legges inn en større innsats for å ivareta lokale samiske språknavn
- Staten må ta større ansvar for å sørge for at riktig navn brukes

Sámi báikenamat

Sámis leat báikenamageavaheapme lassánan. Gálbbaiguin, kárttain ja beaivválaš eallimis. Lea biddjon erenoamáš olu bargu dasa. Liihká eai leat buot báikkiin báikenamma nie movt árbevieru miel čállo. Báikkiiguin geavahuvvo “stándard suopman”, ii ge dat suopman mii geavahuvvo báikkis. Dát mielddisbuktá

boastutgeavaheame báikenamaiguin, ja mii eat oahpa dan riehta suopmaniin dadjat báikenama. Go mii eat geavat suopmaniid, de sáhttet sámegiellat suopmanat jávkat.

NSR gáibida:

- Sámegiellat báikenamat galget čuožžut riehta suopmaniin
- Ferte vel eanet dahkkut duolahit sámegiellat báikkálaš báikenamaid
- Stáda fertet eanet ovddasvástádusa váldit vai riehta báikenamma geavahuvvo sámegilli

R8 Sámegiellat fertet vuoruhuvvot

Sáminuoraide ii leat diehttalasvuohta máhttit sámegiella hállat skuvllas, spáppačiekčamis, dahje skihpáriiguin. NSR-N bargá dan ovddas ahte juohkehaš galgá ožžut oahppat, gullat ja hállat sámegiella.

Buot sápmelaččain Norggas leat rievttit ožžut sámegielloahpahusa skuvllas, jf. opplæringsloven §§ 3-2 ja § 6-2. Lihká eai láže skuvllat Norggas sámegielloahppiide sámegielloahpahusa. Dát riikku sámegielohppiid rivttiid, ja ii ge atte doaivaga ahte seanadanproseassa sáhtá álgit go mii ain vásihat eahperievtti.

Mii leat organisašuvnna bokte vásihan ahte eat ožžu ruhtadeami buvttadit sámegiellat sisdoaluid medias, danin go sii geat ruhtadeami hálldašit, eai sáhte kvalitehta-sihkkarastit min sisdoalu. Mii fertet álo jorgalit sámegielas dárogilli, ja dat gáibida ollu resurssaid. Gáibida sihke olmmošlaš návccaid ja ruđaid, jorgalanbargguide.

2026'as mii doalaimet min vuosttáš riikačoahkkima. Storra oassi min bušeahttas manai dulkka máksit. Dieđusge galgá juohkehaš min riikačoahkkimis sáhttit sámástit. NSR Nuorat boahta álohii vuoruhit sámegielaid, ja seamma berrešii geavvat olmmošlaš lanjain olles riikkas.

NSR gáibida:

- buot sámegielloahppit ožžot sámegielloahpahusa
- našunála ruhtadanortnegat galget doarjut buvttadeami mas lea sámegiellsisdoallu, ja ahte eai gáibit kvalitehta-sihkkarastima sámegiellsisdoaluin vai eat dárbbas jorgalit buot maid mii buvttadat

De samiske språkene må prioriteres

For samiske unge er det ikke et selvfølge at å kunne snakke hjertespråket sitt på skolen, på fotballtrening, eller ute blant venner. NSR-N arbeider for at samiske unge skal få lære, høre og snakke hjertespråkene.

Alle samer har rett til samisk språkundervisning på skolen jf, opplæringsloven §§ 3-2 og 6-2. Likevel er det mange skoler som ikke tilbyr eller tilrettelegger for samisk språkundervisning. Det er et brudd på samiske elevers rettigheter, og det gir ikke noe håp for forsoningen når vi fortsatt opplever urett.

NSR-N har tidligere opplevd avslag på søknader til støtteordninger for å produsere innhold på samisk, fordi støtteordningene ikke kan «kvalitetssikre» innholdet vårt på samisk. Å oversette til og fra ulike samiske språk er ressurskrevende i form av økonomiske og menneskelige ressurser.

I 2026 arrangerer vi vårt aller første landsmøte. Selv om store deler av landsmøtebudsjettet går til oversetting, er det en selvfølge at alle delegater skal ha muligheten til å snakke sine språk. NSR-N vil alltid prioritere de samiske språkene, og det offentlige bør gjøre det samme.

NSR krever

- at alle samiske elever får tilbud om tilrettelagt samisk språkopplæring
- at nasjonale støtteordninger prioriterer støtte til samisk språkarbeid, og fjerner eventuelle krav om kvalitetssikring av innhold på samisk

31 Guevteli R3

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

Sørsamisk framtid krever handling nå

Sørsamisk språk er et kritisk truet urfolksspråk. Samtidig er barn og unge nøkkelen til språkets framtid. Dersom vi ikke lykkes med å styrke språkoverføringen, utdanningstilbudene og de samiske språkmiljøene nå, risikerer vi ytterligere tap av språk, kultur og identitet.

Vi krever derfor en helhetlig, langsiktig og forpliktende satsing på barn, unge og deres sørsamiske framtid.

For å sikre at sørsamisk språk, kultur og identitet styrkes og videreføres til kommende generasjoner, må Sametinget og staten i fellesskap prioritere:

1. En sammenhengende utdanningskjede

styrking av sørsamiske tilbud fra barnehage til høyere utdanning flere sterke språkmodeller med opplæring på og i sørsamisk langsiktig finansiering som gjør det mulig å opprettholde tilbud også i små språkmiljøer særskilt satsing på språkrevitalisering i sørsamiske områder

2. Rekruttering og kompetanse

målrettede tiltak for å rekruttere og beholde ansatte med sørsamisk språk- og kulturkompetanse flere utdanningsløp, stipendordninger og traineeordninger for sørsamiskspråklige fagpersoner styrket videreutdanning i sørsamisk språk og kultur for ansatte i barnehage, skole, helse- og omsorgssektoren

3. Sterkere språkmiljøer for barn og unge

finansiering av språkstimulerende tiltak, møteplasser og fritidsarenaer der sørsamisk brukes naturlig økt støtte til lokale språkrevitaliseringsprosjekter tiltak som styrker språkoverføring mellom generasjoner

4. Oppfølging av Sannhets- og forsoningskommisjonen

konkrete ressurser til kommunene for å følge opp anbefalingene i rapporten styrket innsats for samisk språk, kulturforståelse og kompetanse i offentlig sektor en nasjonal satsing på revitalisering av sørsamisk språk som del av det videre forsoningsarbeidet

Vi forventer handling

Sameloven, opplæringsloven, NOU 2016:18 Hjertespråket og Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport slår fast myndighetenes ansvar for å sikre og utvikle samiske språk.

Likevel opplever mange kommuner i sørsamisk område at de økonomiske rammene ikke står i forhold til oppgavene, kostnadene og forventningene som følger av dette ansvaret.

Vi ber derfor Sametinget, regjeringen, relevante departementer, statsforvaltere og kommunesektoren etablere et forpliktende samarbeid om en langsiktig satsing på sørsamisk språk og utdanning.

Vårt budskap er tydelig:

Barn og unge lever i dag, men de bærer også framtiden.

Sørsamisk språk kan ikke revitaliseres gjennom prosjektmidler alene. Det krever langsiktig finansiering, sterke språkmiljøer og politisk vilje.

Satsing på sørsamisk språk er ikke bare et lokalt ansvar. Det er et nasjonalt ansvar.

Skal åarjelsaemiengjele leve videre som et levende språk, må handlingen komme nå.

32 Guevteli R15

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Oversendes landsstyret for videre behandling.

Redigert av komiteen i samråd med forslagsstiller

Håndheving av etiske retningslinjer for samisk helseforskning og bekjempelse av strukturell rasisme

De etiske retningslinjene for samisk helseforskning bygger på prinsippene om samisk selvbestemmelse, likeverd, gjensidighet, kulturell trygghet og samisk representasjon. Partnerskap mellom forskningsinstitusjoner og samiske samfunn og deltakere skal sikre samene mulighet til å påvirke, utvikle og endre forskningsprosjektet, fra idé og problemformulering til gjennomføring, avslutning og formidling. Samiske samarbeidspartnere skal representere målgruppen for prosjektet.

Til tross for at retningslinjene er etablert, er det behov for å sikre at prinsippene etterleves i praksis. Samisk medvirkning må skje tidlig nok til å ha faktisk betydning for problemstillinger, metode, organisering og gjennomføring. Innenfor offentlig forvaltning og utvalgsarbeid finnes det samtidig strukturer som svekker samisk fagkompetanse, begrenser samisk innflytelse og behandler norsk institusjonell tilhørighet som nøytral samtidig som samisk språk-, kultur- og samfunnskunnskap problematiseres. Slike strukturer kan opprettholde strukturell diskriminering og strukturell rasisme og krever politisk handling.

Manglende forankring gir svakere forskning og forskningstretthet

Når forskningsprosjekter utvikles uten samisk deltakelse fra idéfasen, øker risikoen for at spørsmålene ikke svarer på behovene i de berørte samfunnene. Resultatet kan bli forskning som er lite relevant, dårlig tilpasset samiske forhold. Gjentatte henvendelser om deltakelse i prosjekter som mangler lokal og samisk forankring, kan skape forskningstretthet og svekke tilliten til forskningsinstitusjonene.

Etisk forankrede prosjekter må sikres likeverdige konkurransevilkår

Prosjekter som følger de etiske retningslinjene fra første fase, bruker tid og ressurser på samisk partnerskap og forankring. De kan samtidig måtte rekruttere deltakere fra miljøer som er preget av erfaringer med tidligere forskning uten tilstrekkelig medvirkning eller synlig nytte. Dersom prosjekter som ikke gjør tilsvarende arbeid kan konkurrere på samme vilkår, kan dette gi uheldige insentiver og svekke forskning med sterk etisk og samfunnsmessig forankring.

Samiske fagmiljøer skal ikke brukes som legitimering

Samiske fagpersoner og institusjoner må involveres på et tidspunkt der de faktisk kan påvirke prosjektet. Dersom samiske samarbeidspartnere først kontaktes etter at problemstillinger, metoder og prosjektorganisering er fastlagt, reduseres muligheten for det reelle partnerskapet retningslinjene krever. Det samme gjelder dersom samiske fagmiljøer først trekkes inn etter at finansiering er innvilget for å løse problemer som kunne vært forebygget gjennom tidligere forankring.

Samisk kompetanse skal ikke behandles som inhabilitet

Samisk språk-, kultur- og samfunnskunnskap er relevant fagkompetanse i arbeid som gjelder samiske forhold. Samisk bakgrunn eller slik kompetanse kan ikke i seg selv likestilles med interessebinding eller inhabilitet. Habilitet skal vurderes konkret etter ordinære habilitetsregler og på grunnlag av faktiske tilknytninger eller interesser i den enkelte saken. Når samisk språk-, kultur- og samfunnskunnskap behandles som mindre objektiv eller mer problematisk enn tilsvarende kunnskap og institusjonell tilhørighet i majoritetssamfunnet, kan dette bidra til strukturell forskjellsbehandling.

Samisk representasjon må innebære reell innflytelse

Samisk representasjon kan ikke begrenses til symbolsk tilstedeværelse. Når samisk helse, samiske samfunnsforhold eller virkninger av fornorskningen behandles, må samiske fagpersoner og relevante samiske samfunn gis reell mulighet til å påvirke mandat, prioriteringer, arbeidsmåter og konklusjoner. Samiske fagpersoner må også kunne inneha ledende posisjoner.

Vedtak

1. Sametinget bes ta et overordnet politisk ansvar for å motvirke strukturell diskriminering og rasisme i offentlig forvaltning, forskning og utvalgsarbeid. Sametinget må stille tydelige og etterprøvbare krav til norske myndigheter, forskningsinstitusjoner og finansieringsorganer.
2. De etiske retningslinjene for samisk helseforskning må legges til grunn som reelle vilkår for finansiering, godkjenning og gjennomføring. Det skal foreligge samisk kollektivt samtykke før et samisk helseforskningsprosjekt iverksettes. For prosjekter som etter retningslinjene omfattes av kravet om samisk partnerskap, skal det dokumenteres hvordan samisk innflytelse og partnerskap ivaretas fra idéfase til avslutning og formidling.
3. Finansieringsorganer og forskningsinstitusjoner må etablere ordninger som sikrer at etterlevelse av de etiske retningslinjene ikke medfører en konkurranseulempe, og som styrker samisk initierte og etisk og samfunnsmessig forankrede prosjekter.
4. Samisk språk-, kultur- og samfunnskunnskap skal anerkjennes som relevant fagkompetanse. Samisk bakgrunn eller slik kompetanse skal ikke i seg selv brukes som grunnlag for å reise spørsmål om habilitet eller faglig objektivitet. Habilitet skal vurderes konkret etter de alminnelige habilitetsreglene.
5. Utvalg, komiteer, forskningsprosjekter og institusjoner som i vesentlig grad behandler samiske forhold, skal sikre samisk representasjon med reell innflytelse på mandat, prioriteringer, arbeidsmåter og beslutninger. Sentre og institusjoner som i hovedsak skal arbeide med samisk helse, samiske samfunnsforhold eller virkninger av fornorskningen skal organiseres slik at samisk selvbestemmelse og samisk faglig og institusjonell innflytelse sikres. Samisk ledelse skal være hovedregelen.³⁰ Tråanten davjen saemien siebre R37

Lávdegotti árvalus: Cealkámuš

33 Camilla Kristiansen, Tráanten Dajven Saemien Siebrie

Lávdegotti árvalus / Komiteens forslag: Cealkamuš / Resolusjon

I dag foregår en systematisk og dokumentert nedbygging av store naturområder. Dette går ut over flere som har sine tradisjoner, kultur og språk tilknyttet bruk og liv i disse naturområdene. Økologi- og naturmangfold er sterkt truet, både lokalt og globalt. En del av dette er direkte konsekvenser for samfunn, natur og kultur, såvel som klimaendringer.

For å endre konsekvensene av klimaendringer, er argumentene at dette er avhengig av tilgang til fornybare ressurser og at vi skal bidra med vår del av ansvaret. Det i seg selv er reelt og viktig, men for at de argumentene skal kunne gis legitimitet, må de også baseres på et energiforbruk som går i balanse, ikke at mer bygges og forbrukes for å dekke et oppkonstruert og kunstig behov uten noen nytte. Våre felles ressurser skal ikke brukes for å dekke de markedsliberalistiske behovene til noen få som tjener penger på slike natur- og ressursinngrep.

Når naturarealene som gir våre liv betydning på andre måter enn hva som kan måles i penger, ser vi at verdiene våre er veldig ulike. Naturområder bygges ned for å gi plass til datalagringssentre og utvinning av bitcoins, slik at dette overskuddet som skal bidra til samfunnsnyttig bruk av energi og klimareddende tiltak, blir brukt til overforbruk som ikke kan rettferdiggjøres. Vi mener at dette svekker de positive effekter av klimatiltak og oppbygging av energiressurser, som skulle legge grunnlaget for en bærekraftig forvaltning.

På bakgrunn av dette, krever NSR at Stortinget kommer med en konkret og forpliktende energiforvaltningsplan der samfunn og natur vil være like gjeldende, om ikke mer, enn de økonomiske perspektivene.